

Türk Hukukunda Hayat Sigortaları*

Life Insurances in Turkish Law

Prof. Dr. Şaban KAYIHAN^{**}

Prof. Dr. İbrahim SUBAŞI^{***}

Öz

Sigorta sözleşmeleri özel hukuk ilişkileridir. Sigorta sözleşmeleri çeşitli bakış açıları ile tasnif edilebilmektedir. Bunlardan en kabul görmüş sade ölçüt sigorta ettirenlerin ihtiyaçlarının karşılanması kıstasına göre yapılan ayırmadır. Buna göre sigorta sözleşmeleri zarar ve can (meblağ) sigortaları olmak üzere iki ana başlıkta ele alınır. Konumuzu oluşturan hayat sigortaları, can sigortaları ayırımında yer alır. Hayat sigorta sözleşmelerinde riziko gerçekleştiği takdirde sigortacı, prensip itibarıyla sigorta poliçesinde kararlaştırılan meblağı (tutarı) sözleşmedeki irade çerçevesinde sigorta ettirene/sigortalıya veya lehbara ödeme borcunu üzerine almış olur.

* Makalenin Geliş Tarihi/Received: 18.03.2026, Makalenin Kabul Tarihi/Accepted: 26.06.2026.

İntihal/Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir./This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

** Prof. Dr. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, (eposta/e-mail: sabanmanas@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3778-0250).

*** Prof. Dr. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Hukuk Fakültesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, (eposta/e-mail: subasi6191@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4200-9797).

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır./This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Çalışmamızda hayat sigortalarının sigorta sözleşmelerinin genel ayırımındaki yerini, tanımı ve yasal unsurlarını, türlerini ve bu ilişkiden doğan taleplere yönelik yasal zamanaşımı süresini inceledik.

Anahtar Kelimeler: Meblağ sigortası, hayat sigortası, zarar sigortası, sigorta menfaati, riziko, sigorta bedeli, prim, zamanaşımı.

Abstract

Insurance contracts are private law relations. Insurance contracts can be classified from various perspectives. The most accepted and simple criterion is the distinction made according to the criterion of meeting the needs of the insured people. Accordingly, insurance contracts are handled under two main headings: loss and life (amount) insurance. Life insurance, which constitutes our subject, is classified as life (amount) insurance. In life insurance contracts, if a risk occurs, the insurer, in principle, assumes the obligation to pay the amount agreed in the insurance policy to the policyholder/insured or beneficiary within the framework of the will in the contract.

In our essay, we examined the place of life insurance in the general distinction of insurance contracts, its definition and legal elements, types and the legal limitation period for claims arising from this relationship.

Keywords: Amount insurance, life insurance, loss insurance, insurance interest, risk, insurance price, premium, statute of limitations.

GİRİŞ

Sigorta sözleşmeleri, hukuki nitelikleri itibariyle tam iki tarafa borç yükleyen (sinallagmatik) sözleşmelerdendir.¹ Sigorta sözleşmelerinde, sigorta ettirenin sözleşmeden doğan asıl borcu sözleşmeyle kararlaştırılan primi ifa etmek (ödemek); sigortacın karşı borcu da sözleşme güvencesi süresince sigorta himayesini üzerine almaktır (taşımaktır).² Böylece sigorta sözleşmesinde taraflar (sigorta ettiren – sigortacı) arasında karşılıklı edimlerin değiş tokuş edilmesinden söz edilir.

Yürürlükteki 6102 sayılı TTK'da sigorta sözleşmeleri, sigortanın konusu menfaat çerçevesinde yapılmaktadır. Buna göre; zarar sigortaları (TTK m 1453 – 1486) ve can sigortaları (TTK m 1487 – 1520) ile düzenlenmektedir. Görüldüğü gibi TTK, sigorta sözleşmelerini esasen zarar sigortaları ve can sigortaları olmak üzere ikili (*dualist*) bir ayırım çerçevesinde tasnif etmektedir.³

¹ Bu konudaki tartışmalar için bkz Şaban Kayıhan, *Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu* (Ankara 2004) 33 vd.

² Şaban Kayıhan ve Özcan Günergök, *Türk Özel Sigorta Hukuku* (7. bs, İstanbul 2024) 113 vd; Samim Ünan, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap* (C 1, İstanbul 2016) 11; Aynı nitelikli sigorta sözleşmeleri olarak bkz Şaban Kayıhan, 'Hastalık ve Sağlık Sigortası' (2020) 5 [2] Regesta 255 vd; Şaban Kayıhan ve Özcan Günergök, 'Kaza Sigortaları' (2020) 5 [9] İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 221 vd.

³ Kayıhan (n 2) 256; Kayıhan ve Günergök (n 2) 222.

Sigorta sözleşmeleri öğretide başka bakış açılarıyla da ayrıma tabi tutulmaktadır. Örneğin öğretide sigorta sözleşmeleri rizikonun konusuna göre malvarlığı sigortaları ve şahısvarlığı (can) sigortaları olmak üzere temelde yine ikiye ayrılarak incelenmektedir. Riziko konusunu malvarlığı değerlerinin (ekonomik değeri parayla ölçülebilir değerler) oluşturduğu sigortalar bu sözü edilen ayrımda mal sigortaları; insan hayatına yönelen rizikoları güvence altına almaya yönelen sigortalar ise şahısvarlığı sigortaları olarak isimlendirilmektedir.⁴ Genel hukuk teorisinde şahısvarlığı hakları denince konusu para ile ölçülemeyen hakların anlaşıldığını bilmekteyiz.

Sigorta, esasen aynı ya da benzer rizikolar altında bulunan kişiler topluluğunu hukuki bir zeminde bir araya getirip, belirli bir karşılık yani prim ifa ederek, rizikonun gerçekleşmesi durumunda meydana gelecek ekonomik ihtiyacın karşılanmasına yönelik bağımsız bir talep hakkına sahip olunmasıdır.⁵

İşte sigorta ettirenin sözü geçen bu ekonomik ihtiyacını karşılamak üzere yapılan mal sigortaları ihtiyacın karşılanması ölçütüne göre yapılan somut ayırimda “zarar veya tazminat sigortaları” olarak isimlendirilirken, şahısvarlığı yani can sigortaları ise meblağ sigortaları olarak adlandırılmaktadır, bu ikinci ayırım soyut olarak yapılan ayırım olarak nitelendirilmektedir.⁶ Meblağ sigortalarında gerçek zarar değil sözleşmeyle ne tutarda tazminat ödeneceği kararlaştırılmışsa bu tutar riziko gerçekleştiğinde sigortacı tarafından sigorta ettirene/sigortalıya veya lehbara ödenir. Keza, ihtiyacın karşılanması ölçütüne göre zarar sigortaları kendi içinde aktif zarar sigortaları ve pasif zarar sigortaları olmak üzere ikiye ayrılır.⁷ Görüldüğü üzere sigorta sözleşmeleri çeşitli bakış açılarıyla sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Bize göre hukuki bir kurum olarak sigorta sözleşmeleri için yapılan en sistemli, sade ve akılda kalan sınıflandırma Kender’in yapmış olduğu ihtiyacın karşılanması ölçütüne göre yapılan bu sınıflandırmadır.⁸

Zarar sigortalarının felsefesi sigortacının risk gerçekleştiğinde ifa edeceği sigorta tazminatının oluşan somut gerçek (reel) zararı geçemeyeceğidir ve bu tazminat tutarı ise her durumda sigorta bedeli ile sınırlıdır. Zira zarar sigortalarına egemen olan zenginleşme yasağı (tazmin ilkesi) prensibi bunu emreder.⁹

Oysa meblağ yani can sigortalarına hâkim olan prensipler zarar sigortalarından değişik ve özellikle hukuki sonuçları itibariyle oldukça farklılıklar gösterir. İşaret ettiğimiz üzere meblağ (can) sigortaları, insan hayatı ile ilgili olan ve konusu para ile ölçülmesi mümkün

⁴ Kayıhan ve Günergök (n 2) 46; Rayegan Kender, *Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku* (14. bs, İstanbul 2015) 208; Mustafa Çeker, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Sigorta Hukuku* (10. bs, Adana 2014) 17; Kayıhan (n 2) 256–257; Kayıhan ve Günergök (n 2) 222.

⁵ Emine Yazıcıoğlu ve Zehra Şeker Ögüz, *Sigorta Hukuku* (3. bs, İstanbul 2020) 1.

⁶ Kender (n 4) 208; Çeker (n 4) 19; Enver Alper Güvel ve Afıtap Öndaş Güvel, *Sigortacılık* (5. bs, Ankara 2010) 120 vd; Ali Bozer, *Sigorta Hukuku: Genel Hükümler – Bazı Sigorta Türleri* (Ankara 2004) 43 vd; Kayıhan ve Günergök (n 2) 29 vd; Kayıhan ve Günergök (n 2) 223; Kayıhan (n 2) 257.

⁷ Güvel ve Güvel (n 6) 121.

⁸ Kender (n 4) 208.

⁹ Zarar sigortalarına ilişkin temel kavramlar ve hâkim olan prensipler için bkz Kayıhan ve Günergök (n 2) 47 vd.

olmayan değerlerin sigortası olarak ele alınıp düzenlenir.¹⁰ Meblağ sigortaları ile insan hayatına yönelen rizikolar, örneğin bir kişinin ölümü, kazaya uğraması, hastalanması, bir organının sakatlanması sebebiyle meslekte çalışamaz hâle gelmesi, yaşlanması gibi olaylar hukuki güvenceye kavuşturulmaktadır.¹¹ Sonuç olarak insan hayatında bu türden rizikolar gündeme geldiğinde herhangi bir reel (gerçek) somut zararın varlığı ve tutarının kanıtlanması gerekmeksizin sözleşme ile kararlaştırılmış olan belli bir meblağ (tutar) sigorta ettirene/ sigortalıya veya sigorta ettiren tarafından atanan bir üçüncü kişiye (lehtar) ödenir.

Keza zarar sigortalarında karşılaşılan zenginleşme yasağı yani tazmin ilkesi ve bunun hukuki sonuçları kural olarak can sigortalarında gündeme gelmez. Örneğin, aşkın sigorta veya çifte sigorta, halefiyet gibi zarar sigortalarında esas olan ilkeler meblağ sigortalarında gündeme gelmez. Buna göre bir gerçek kişi hayatını istediği kadar sigorta ettirebilir ve kendisi veya lehartı hem sigorta şirketinden sigorta tazminatını hem rizikonun gerçekleşmesine kusuru ile sebep olan kişiden TBK m 49 vd çerçevesinde haksız fiil tazminatını talep edebilir. Buna karşın bu ihtimaller zarar sigortalarında hâkim olan zenginleşme yasağının bir sonucu olarak söz konusu olmaz.¹²

Çalışmamızı giriş kısmımızı takiben üç ana paragraf ile ele almayı hedefledik. Birinci paragrafta hayat sigortalarının sigorta sözleşmelerinin ayırımındaki yerini, tanımı ve unsurlarını, ikinci paragrafta hayat sigortasının türlerini, üçüncü paragrafta ise sigorta sözleşmelerine yönelik olarak tarafların karşılıklı alacak haklarına ilişkin zamanaşımını düzenleyen TTK m 1420 hükmünü ihtimallere göre hayat sigortalarına uyarladık ve çalışmamızı sonuç kısmımızla bitirdik. Dolayısıyla tarafların sözleşmeden doğan başkaca karşılıklı beyan ve aydınlatma yükümlülükleri gibi külfetleri çalışma başlıklarımızı ilgilendirmedikleri sürece kural olarak inceleme konumuza dahil değildir.

I. HAYAT SİGORTALARININ SİGORTA SÖZLEŞMELERİNİN AYIRIMINDA YERİ TANIMI VE UNSURLARI

A. Hayat Sigortalarının Sigorta Sözleşmelerinin Ayırımında Yeri

Çalışmamızda ifade ettiğimiz sigorta ettirenin ihtiyacının karşılanması ölçütüne göre hayat sigortaları can (meblağ) sigortalarına dahildir. Gene rizikonun konusuna göre yapılan sigorta sözleşmeleri sınıflandırmasında ise hayat sigortalarının şahısvarlığı sigortaları grubuna girdiği anlaşılmaktadır.

Meblağ (can) sigortalarında, sigorta ettirenin ifa edeceği sigorta primi sözleşmedeki iradeye göre düzenli olarak artış gösterebileceği gibi sigorta bedeli de buna göre değişken olabilecektir. Hayat sigortalarında primler, özellikle enflasyon gibi ekonomik koşullar göz önüne alınarak her yıl yeniden belirlenir. Ödenecek sigorta bedelleri veya emeklilik maaşları ise sigorta ettirenin ödemiş olduğu son prim miktarı üzerinden planlanıp hesaplandığından

¹⁰ Işıl Ulaş, *Uygulamalı Can Sigortası Hukuku: Hayat ve Kişisel Kaza Sigortaları* (2. bs, Ankara 2002) 9.

¹¹ Haydar Arseven, *Sigorta Hukuku: Ana Prensipler, Genel Hükümler* (2. bs, İstanbul 1991) 47; Kayıhan ve Günergök (n 2) 36–37.

¹² Fazlası için bkz Kayıhan ve Günergök (n 2) 36 vd.

enflasyona karşı büyük oranda korunur.¹³ Böylece, sigorta ettirenin ödediği son prim sigortacılık tekniği ile belirlenen bir katsayı ile çarpımı sonucunda sigorta tazminatının tayini amaçlanır.¹⁴

Meblağ sigortalarının can sigortaları olarak isimlendirilmesinin asıl nedeni bu sigortaların insan hayatı ile ilgili rizikoları hukuki güvenceye bağlamayı amaçlamasıdır.¹⁵

Türk Ticaret Kanunu'nda meblağ sigortaları can sigortaları olarak isimlendirilmiştir. TTK kendi sistemiyle can sigortalarını;

(i) Hayat sigortaları, (TTK m 1487 – 1506),

(ii) Kaza sigortaları, (TTK m 1507 – 1510),¹⁶

(iii) Hastalık ve sağlık sigortaları (TTK m 1511- 1520)¹⁷ şeklinde üçe başlığa ayırarak düzenlemeyi uygun görmüştür.

Öyleyse hayat sigortaları meblağ sigortaları niteliğindedir. Nihayetinde hayat sigortaları, insanların ölümü, çalışma gücünü kaybetmesi veya belirli bir süre sonunda hayatta kalması (yaşlanması) gibi rizikolara karşı yapılan bir can sigortası türü olarak karşımıza çıkar.¹⁸

Böylece hayat sigorta sözleşmeleri yaşama veya ölüm ihtimaline göre ferdî (bireysel) hayat sigorta sözleşmesi türlerinde akdedilebilir. Bunların yanında emeklilik sigortası da can sigortaları içerisinde kabul edilmektedir. Ülkemizde sosyal sigorta sistemi özellikle ekonomik koşullar sebebiyle yeterli olamayabilmektedir. Can sigortaları özellikle sosyal devlet ilkesinin bir sonucu olarak kabul edilen kamusal nitelikli zorunlu sosyal sigorta sisteminin yetersiz yanlarını tamamlamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Örneğin hayat sigortasını belirli bir tarihte hayatta kalma ihtimaline karşı emeklilik sigortası türünde yaptıran bir sigorta ettiren belirli bir süre prim ödedikten sonra tıpkı SSK emeklisi gibi kıdem tazminatı alabilmekte ve ödediği prim miktarıyla orantılı şekilde kendisine aylık emekli maaşı bağlanmaktadır.¹⁹

Meblağ yani can sigortaları son tahlilde herhangi bir somut gerçek zararla ilişkili olmaksızın sigortacının sözleşmede öngörülen toplu parayı, rizikonun gerçekleşmesi üzerine sigorta ettirene/sigortalıya veya lehara ödemeyi üstlendiği bir özel sigorta sözleşmesi türü olarak karşımıza çıkar.²⁰

¹³ Arseven (n 11) 48.

¹⁴ Kayıhan ve Günergök (n 2) 38.

¹⁵ Kayıhan ve Günergök (n 2) 38.

¹⁶ Kayıhan ve Günergök (n 2) 221 vd.

¹⁷ Bkz Kayıhan (n 2) 255 vd.

¹⁸ Kayıhan ve Günergök (n 2) 39.

¹⁹ Kayıhan ve Günergök (n 2) 38.

²⁰ Ernst Hirsch, *Deniz Ticareti ve Sigorta Hukuku* (Ankara 1945) 161; Çeker (n 4) 24; İsmet Sayhan, *Sigorta Sözleşmelerinin Konusu* (Ankara 2001) 65; Tamer Bozkurt, *Sigorta Hukuku* (9. bs, İstanbul 2016) 13 vd.

B. Hayat Sigortalarının Tanımı Unsurları ve İlgili Üçüncü Kişiler

1. Tanımı

Hayat sigortasının tanımı TTK m 1487 ile yapılmıştır. Hükümde yer alan tanıma göre:

“(1) Hayat sigortası ile sigortacı, belli bir prim karşılığında, sigorta ettirene veya onun belirlediği kişiye, sigorta ettirenin ölümü veya hayatta kalması hâlinde, sigorta bedelini ödemeyi üstlenir.

(2) Hayatı sigorta edilen kimse ilk primin ödenmesinden önce ölmüşse sigorta sözleşmesi geçersizdir.”

Şu hâlde hayat sigortası; *“belirli bir gerçek kişinin ölümü veya belirli bir zamanda hayatta kalması olasılığına karşın, sigorta ettirenin ödeyeceği belirli bir prim karşılığında sigortacının sigorta bedelini ifa etmeyi taahhüt ettiği bir meblağ (can) sigortası”* olarak tanımlanabilir.²¹

Hayat sigortası sözleşmesinin hukuken geçerli bir şekilde akdedilebilmesi için hayatı üzerinde sigorta sözleşmesi akdedilen kişinin sözleşme yapılırken yaşıyor olması yani hayatta olması gerekir. Hayatı bu hayat sigortası sözleşmesi ile sigorta edilen gerçek kişi, ilk primin ifa edilmesinden önce ölmüşse sigorta sözleşmesi hukuken hükümsüz olur (TTK m 1487/2, karşı TBK m 27/1).

2. Hayat Sigortası Sözleşmesinin Unsurları

a. Tarafları

(1) Sigortacı

Türk sigorta hukukunda sigortacılık işlemleri yapabilecek kuruluşlar hukuki yapıları itibarıyla ya anonim şirket veya kooperatif şirket şeklinde kurulmalıdır. Genel olarak sigortacı, sigorta sözleşmesi hükümleri doğrultusunda kararlaştırılan prim karşılığında sözleşme güvencesi süresince rizikoyu taşımayı üzerine alan tüzel kişi tacirdir (bkz TTK m 16/1). Sigorta şirketleri esasen sigorta ettirenlerin/sigortalıların meydana getirdiği bütünün (kölün) yedieminini yani güvenilir kişisi işlevini icra ederler.²² Bundan dolayı sigortacılığın hukuki ve teknik niteliği gereği hangi kuruluşların hangi koşullar çerçevesinde sigortacılık yapabilecekleri hususunda özel kanun niteliğinde olan 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu kabul edilmiştir.²³ Sig K m 3/1, c 1 hükmüne göre, Türkiye’de sigortacılık reasürans konuları sadece anonim şirketler veya kooperatif şeklinde kurulan karşılıklı (mütüel) sigorta şirketleri tarafından gerçekleştirilebilir. Öyleyse sigorta sözleşmelerinde ya anonim şirket türünde teşkilatlanmış sigorta şirketleri ya da kooperatif şeklinde kurulmuş bulunan sigorta şirketleri sigortacı olabilir.²⁴ Yabancı sigorta şirketleri de yerli sigorta şirketleri gibi ülkemizin yasal çerçevesinde Türkiye dâhilinde sigortacılık iş ve işlemlerinde bulunabilirler. Hemen belirtelim ki, sigorta

²¹ Bkz Ray Hodgins, *Insurance Law: Text and Materials* (2nd edn, London 2002) 28.

²² Hirsch (n 20) 145.

²³ RG., 14.06.2007, 26552.

²⁴ Ulaş (n 10) 4; Erkut Onursal, *Ulusal ve Uluslararası Ticari Kurallar ve Uygulama* (İstanbul 2000) 310.

şirketlerinin, sigortacılık işlemleri ve bunlarla doğrudan bağlantısı bulunan işler dışında başka hukuki iş ve işlemlerle iştigal edemeyeceği emredici tarzda öngörülmüştür (Sig K m 3/1, c 2). Bu düzenlemeye reasürans sözleşmeleri yapma yetkisini haiz sigorta şirketleri de tabiidir.

Gerek sigorta şirketleri gerek reasürans şirketleri, konularına yönelik faaliyete geçebilmeleri için, faaliyet göstermek istedikleri her bir sigorta branşında Hazine Müsteşarlığı'ndan ruhsat almakla yükümlüdürler.²⁵ Alınan ruhsatlar, ticaret siciline tescil edilir. Ayrıca TTSG ile Türkiye ölçeğinde dağıtımı yapılan ve tiraj bakımından Türkiye'de ilk on sırada yer alan günlük gazetelerden ikisinde ilan ettirilir.

Sigorta şirketleri yasa gereği hayat ve hayat dışı sigorta gruplarından sadece birinde faaliyet gösterebilirler. Bu gruplarda yer alan bilgili sigorta branşları T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından tayin olunur (Sig K m 5/2). Buna göre genel olarak meblağ (hayat, kaza, hastalık ve sağlık) sigortası branşlarında sigortacılık faaliyeti yapabilecek olan sigorta şirketleri hayat dışı alanda yani zarar sigortaları branşlarında sigortacılık faaliyetinde bulunamazlar.

Ruhsatsız faaliyet gösterenlerin işyerleri kapatılabileceği gibi ilan ve reklam işlemleri ya durdurulur ya da gerekiyorsa toplatılır. Ayrıca ruhsat almaksızın sigorta sözleşmesi yapan kişilere karşı cezai müeyyideler uygulanır. Bu suretle Devlet, ilgilileri hilekâr sigortacılardan koruyabildiği gibi rizikonun gerçekleşmesi anında sigorta bedellerinin sigortacılar tarafından fiilen ödenmesini de teminat altına almakta ve sigortacılığın güvenli bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Bu tür bir denetim sistemi olmayan topluluklarda halkın tecrübesizliğinden faydalanarak primleri tahsil eden sigortacıların sigorta bedellerini ödemekten kaçınmaları mümkündür.²⁶

6102 sayılı TTK m 1401/2 ruhsatsız faaliyet gösteren sigorta şirketlerine yönelik şu özel düzenlemeyi sevk etmiştir:

“Ruhsatsız bir şirket ile onun durumunu bilerek yapılan sigorta sözleşmeleri hakkında Türk Borçlar Kanunu'nun 604 ve 605 inci maddeleri uygulanır. Türkiye'de yerleşik olmayan sigorta şirketleriyle kurulan sigorta sözleşmelerinde bu hüküm uygulanmaz.”

Bu düzenleme karşısında, eğer sigortacı ruhsatname almadan sigortacılık faaliyetine başlamış ve sigorta ettiren de bu durumu biliyorsa, bu tür sözleşmeler hakkında Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiş bulunan eksik borçlar olarak nitelendirilen kumar ve bahis hükümleri uygulama alanı bulur. Bu itibarla bunun gibi sigorta sözleşmelerinden kaynaklanacak tazminat alacağının ruhsatı bulunmayan sigorta şirketine karşı ya da prim alacağının sigorta ettirene karşı dava veya takip yoluyla ileri sürülmesi mümkün olmayacaktır.²⁷ Burada eksik borç söz konusu olduğundan sigorta ettiren tarafından ödenen

²⁵ 0.07.2018 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi uyarınca, Hazine Müsteşarlığı ile Maliye Bakanlığı birleştirilerek “Hazine ve Maliye Bakanlığı” oluşturulmuştur.

²⁶ Hirsch (n 20) 163.

²⁷ Bkz Ünan (n 2) 20 vd.

prim ya da sigortacı tarafından ödenen tazminat geçerli bir ifa olarak kabul edilecek,²⁸ ancak her iki taraf açısından da eksik borç def'i ileri sürüldüğü takdirde ilgili prim veya tazminat ödeme borcu ifa edilmeyecektir.

(2) Sigorta Ettiren

Sigortacı ile sigorta sözleşmesini akdeden ve bundan ötürü prim ödeme borcunu üstlenen kişidir. Sigortacın aksine sigorta ettiren bir gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir. TTK'da sigorta sözleşmesinin akdi konusunda özel bir ehliyet şartı öngörülmemiş olduğu için medeni hakları kullanma yani fiil ehliyetine sahip olan herkes sigorta sözleşmesi akdedebilir.²⁹

Sigorta sözleşmesinden doğan borçlar ve yükümlülükler esasen yalnızca sigorta ettirene aittir. Haklar, özellikle sigortacının riziko taşımasını isteme hakkı da kural olarak sigorta ettirenindir, fakat kimi durumlarda bu hakkın başka bir kişiye devri söz konusu olabilmektedir.³⁰ Burada anlatmak istediğimiz; sigorta ettiren kendi menfaatini sigorta ettirebildiği gibi bir üçüncü kişinin menfaatini de temsilen sigorta ettirebilir.³¹ Nihayetinde sigorta ettiren kendi menfaatini sigorta ettirmiş ise kendi hesabına sigortadan, üçüncü bir kişinin menfaatini temsilen sigorta ettirmişse başkası hesabına sigortadan³² söz edilir.³³ Başkası hesabına sigorta şayet doğrudan temsil ile gerçekleşmiş olursa sigorta akdini bu şekilde yani doğrudan temsil ile akdeden temsilci ne sigorta ettiren ne de sigortalıdır. Bu durumda hem sigorta ettiren hem sigortalı niteliği temsil olunan olarak belirir. Ancak temsilci sigorta sözleşmesini kendi adına ve fakat başkası hesabına akdediyor ise bu kez kendisi sigorta ettiren, temsil etmiş olduğu kişi ise sigortalı konumunda olur. Zira bu son durumda dolaylı temsil ilişkisi söz konusu olur. Sigorta sözleşmesini kendi adına başkası hesabına yapan dolaylı temsilci sigorta ettiren olarak prim ödeme borcu altında olur. Ancak iç ilişkide temsil etmiş olduğu kişiye bu borcunu nakleder.

b. Riziko

Riziko veya risk unsuru sigorta sözleşmelerinin esaslı unsurlarındandır. Gelecekte gerçekleşme olasılığı bulunan, zarar veya başkaca istenmeyen ve ihtiyaç doğuran olaylar riziko olarak tanımlanmaktadır.³⁴ Bu itibarla gelecekte gerçekleşme ihtimali meşuk (şüpheli) olan olaylar sigorta rizikosu olabilir. Esasen riziko özellikle zarar sigortaları yönünden ekonomik bir kayıp veya zarara ilişkin belirsizlik halidir ve zarar ihtimalleri ile zarar neden olan olguları

²⁸ Kayıhan ve Günergök (n 2) 132.

²⁹ Ulaş (n 10) 40.

³⁰ Kender (n 4) 215.

³¹ Hirsch (n 20) 203; Sayhan (n 20) 101.

³² Başkası hesabına sigorta hakkında bkz Kayıhan ve Günergök (n 2) 133 vd.

³³ Hirsch (n 20) 203.

³⁴ Tekin Memiş, *Yangın Sigortasında Riziko* (Ankara 2001) 21; İnci Kaner, 'Zarar Sigortalarında Sigorta Ettirenin Tehlike ile İlgili Görevleri' (1991) 54 [1-4] İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 303 vd; Merih Kemal Omağ, *Türk Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması Sorunu* (İstanbul 1985) 1 vd; Onursal (n 24) 312; Kayıhan (n 1) 60.

içermez.³⁵ Doğa yasaları gereği meydana gelme imkânı bulunmayan olaylar sigorta rizikosu olarak kabul görmeyeceği gibi gerçekleşeceği şüphesiz yani kesin olan tabiat olaylarının bizatihi kendileri sigorta edilemez.³⁶ Örneğin insanlarda ölüm rizikosunun gerçekleşeceği doğal olarak kesindir ve bundan dolayı ölüm olayının bizzat kendisinin sigorta edilmesi söz konusu olmaz. İşte insan hayatı üzerindeki rizikolara yönelik olarak yapılan sigortalar ölüm olayının kendisine karşı değil, bu olayın sigorta sözleşmesi süresi içinde gerçekleşme olasılığına yöneliktir. Bunun gibi belirli bir tarihte hayatta kalma olasılığına yönelik yapılan hayat sigortası sözleşmesinde, sigorta ettirenin/sigortalının sözleşmede belirlenen gelecekteki bir zamanda hayatta kalma olasılığı riziko olarak nitelendirilir ve işte bu olasılık sigorta ettirilir.

6102 sayılı TTK'nın riziko kavramını benimsediğini görmekteyiz. TTK m 1404 ve 1429 hükümleri gereğince riziko, meşru bir fiile dayanmalıdır. Sigorta ettirenin kanuna, ahlâka, kamu düzenine aykırı fiilinden doğacak rizikolar sigorta edilemez (TTK m 1404). Buna ilaveten bu fiilin oluşumunda sigorta ettiren veya sigortalının doğrudan ya da dolaylı (ihtimali) kastının bulunmaması icap eder. Şu hâlde, sigorta ettiren/sigortalı rizikoyu kasten gerçekleştirmişse sigorta poliçesinde kararlaştırılan sigorta bedelini de sigorta tazminatı olarak talep etmeye hak kazanamaz (TTK m 1429).

Belirtelim ki, insan yaşamını etkileyen klasik doğal rizikolar olduğu gibi günümüzde endüstri 4.0 dönemi olarak bilinen dönemde dijital teknolojinin getirdiği yeni rizikolar da söz konusu olmaktadır. Bu çağın rizikolarına siber rizikolar denir. Siber rizikolar hem zarar hem meblağ sigortaları için söz konusu olabilecek yeni rizikolardır.³⁷ Örneğin bir elektronik eşyanın doğasından kaynaklanan rizikolar olabileceği gibi savaş, terör gibi olağanüstü dönemlerde istihbarat faaliyetleri sonucu sözü geçen elektronik eşyaların uzaktan patlatılması suretiyle insanın yaralanmasına ve hatta ölümüne sebep olunabilmektedir. Bu modern rizikoları da nazara aldığımızda insan hayatını olumsuz yönde etkileyen birçok rizikonun söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Hemen belirtelim ki, hayat sigortalarında siber rizikoların oluşturacağı tehlikeler sigorta teminatı kapsamına alınmak isteniyorsa bu konuda sigortacı ile sigorta ettiren mutlaka anlaşmalı ve sigorta kapsamına bu rizikoların alındığına yönelik karşılıklı mutabakata varmaları gerekir. Bu mutabakat sigorta özel şartları ile gerçekleştirilebilir. Zira klasik genel şartlarda henüz gerek zarar gerek meblağ sigortalarında siber rizikolar kapsama alınmamıştır. Hatta sigorta sözleşmesinde bütün rizikolar teminat altındadır anlamına gelen *all risks* klozu olsa da siber rizikolar için gene bu hukuki koşullarda durum değişmez. *All risks* klozu klasik rizikolara ilişkin olup siber rizikoları kural olarak kapsama almaz. Bu itibarla günümüz hukuki koşullarında sigortacının siber rizikoları teminat

³⁵ Kayihan (n 1) 60.

³⁶ John Birds, *Modern Insurance Law* (10th edn, London 2016) 236; Kayihan (n 1) 61.

³⁷ Sigorta hukukunda siber rizikolar hakkında fazlası için bkz Şaban Kayihan, 'Sigorta Hukukunda Siber Riziko' içinde *2020 Sonrasında Deniz Ticareti ve Sigorta Hukuku: Olası Sorunlar* (İstanbul Piri Reis Üniversitesi 2021) 645 vd.

kapsamına alıyor olması için tarafların bu konuda karşılıklı mutabakata varmaları keyfiyeti aranır.³⁸

Bu itibarla bu alanda sigorta ettiren aleyhine olan boşluk bir an önce doldurulmalı, prim – riziko dengesi mümkün olduğunca sağlanarak ilgili alanlardaki sigorta genel şartları kapsamına siber rizikolar da alınmalıdır düşüncesindeyiz.³⁹

c. Menfaat

Sigorta menfaati (*insurable interest*), “sigorta sözleşmesinde sigorta ettirenin, sigorta ettirilmek istenen konu ile arasındaki belirli veya belirlenebilir değer ilişkisini ifade” eden bir kavramdır.⁴⁰ Anglo – Sakson hukukunda sigorta ettiren ile sigorta konusu arasındaki belirli bu ilişkinin, hayat (*life*), malvarlığı (*property*) ya da sorumluluk (*liability*) olarak ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir.⁴¹ TTK m 1453 ve 1490 ile sigortanın konusunun “mal ya da can değil bunlar üzerindeki menfaat olduğu” hükme bağlanmış bulunmaktadır. Zarar sigortalarında sigorta konusu menfaatin⁴² ekonomik olarak para ile ölçülebilir meşru (legal) bir menfaat olması ve ahlâka aykırı olmaması gerekir.⁴³

Sigorta sözleşmelerinde menfaat unsuru özellikle zarar sigortaları açısından sigorta sözleşmesinin çok önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkar. Menfaatten kast edilen esas olarak sigorta ettiren ile sigorta konusu üzerindeki hukuki ilişkidir. Örneğin mal sigortalarında sigorta ettirilen mal değil o mal üzerindeki menfaattir. Bu menfaat mülkiyet hakkında olduğu gibi bazen aynı menfaattir kira sözleşmelerinde olduğu gibi bazen de kişisel menfaattir.

Öte yandan can sigortaları açısından ise zarar sigortaları anlamında olmamakla beraber özellikle bir başkasının hayatı üzerine sigorta sözleşmesi kurmak gündeme geldiğinde, o kişinin (riziko şahsı) hayatta kalmasında sigorta ettirenin bir menfaatinin olması koşulu aranır. Doğal olarak bir kişi kendi adına, kendi hayatı üzerinde bir can sigortası sözleşmesi akdediyorsa elbette şahısvarlığı, vücut bütünlüğü konularında menfaati vardır. Fakat bir başkasının hayatı üzerinde sigorta sözleşmesi akdedilmek istendiğinde, örneğin bir banka, tüketici kredisi, konut kredisi kullanan bir müşterisi ile ilgili veya bir kredi kartı müşterisi ile ilgili olarak sigorta sözleşmesi akdetmek istendiğinde, bankanın kredi müşterisinin hayatı üzerinde maddi veya manevi bir menfaatinin bulunması gerekliliği aranır. Bankanın bu durumlarda hiç kuşkusuz kendisinden kredi alan müşterisinin aldığı krediyi faizi ile birlikte ödemesinde maddi menfaati bulunur (*creditor-debtor relationship*).⁴⁴ Bunun gibi bir kimsenin ailevi ilişkileri (*family relationships*) nedeniyle çocuğu, eşi, nişanlısı, torunu gibi manen sevdiği bir kişiyi (riziko

³⁸ Kayıhan (n 37) 651–652; Kayıhan ve Günergök (n 2) 185.

³⁹ Kayıhan (n 37) 664–665.

⁴⁰ Birds (n 36) 41; Hodgins (n 21) 55 vd; Kayıhan ve Günergök (n 2) 133 vd.

⁴¹ Birds (n 36) 41; John Lowry ve Philip Rawlings, *Insurance Law: Doctrines and Principles* (Oxford 1999) 11.

⁴² Bozer (n 6) 30; Kayıhan (n 1) 60.

⁴³ Omağ (n 34) 96; Huriye Kubilay, *Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku* (İzmir 1999) 47; Bozer (n 6) 30.

⁴⁴ Hodgins (n 21) 57.

şahsı) sigorta ettirmesinde de özellikle “manevi menfaatin” baskın olduğunu belirtmemiz yerinde olur.⁴⁵

d. Sigorta Bedeli

Sigorta bedeli, genel olarak sigortacı ve sigorta ettiren tarafından sözleşmeyle kararlaştırılır. Sigorta bedeli sigorta poliçesinde gösterilir ve rizikonun gerçekleşmesi ihtimalinde sigortacının, sigorta değerini geçmemek üzere sigorta ettirene ödeyeceği azami (en yüksek) tazminat miktarını ifade eden bir sigorta hukuku kavramıdır.⁴⁶ Sigorta bedeli sigorta prim miktarının belirlenmesine esas oluşturan sigorta sözleşmesi unsuru olarak karşımıza çıkar. Sigorta bedeli gerek mal sigortalarında gerek meblağ sigortalarında geçerli olan bir kavramdır.⁴⁷ Ancak, mal sigortalarında sigorta bedelinin ödenmesi ile hayat sigortalarında sigorta bedelinin ödenmesi farklılıklar gösterir.

Zarar sigortalarında sigorta bedeli, rizikonun gerçekleştiği her durumda sigortacı tarafından ödenmesi gereken tutarın tamamını ifade etmez. Gerçekten TTK m 1461 hükmü uyarınca, poliçede gösterilen sigorta bedeli şayet sigorta değerinden daha yüksek olsa bile, sigortacı sigorta ettirene yalnızca uğramış olduğu gerçek zararı (reel zarar) ödeme borcunu üstlenmiş sayılır. Yani zarar sigortalarında sigortacı, sigorta ettirenin rizikonun gerçekleşmesi ile uğradığı zarardan daha fazlasını sigorta tazminatı olarak ödemek zorunda değildir. Hatta sigorta bedeli söz gelimi 1.000.000 TL olsa, sigorta konusunun sigorta değeri de 1.000.000 TL olsa yani sigorta tam sigorta şeklinde akdedilmiş bulunsa ve riziko gerçekleştiğinde sigorta konusu menfaatte 500.000 TL tutarında hasar meydana gelse zarar sigortalarında sigortacı bu somut gerçek zararı tazmin etmekle mükelleftir. Zira zarar sigortalarında, sigorta sebebiyle “zenginleşme yasağı” prensibi egemendir. “Tazmin ilkesi” de denen bu prensibe göre, sigorta kurumu zarar sigortalarında hiçbir zaman bir kazanç aracı olarak kullanılamaz.⁴⁸

Can sigortalarına ise yukarıdaki bakış açısıyla bakılmaz. Can yani meblağ sigortalarında, bu sigortanın bir tutar (meblağ) sigortası niteliğinde bulunması sebebiyle riziko gerçekleştiği takdirde, sigortacı poliçede gösterilen sigorta bedelinin tamamını sigortalı ya da sigorta ettirene ödemelidir. Çünkü zenginleşme yasağı sadece zarar sigortalarına ilişkin bir prensip olup, can sigortalarında uygulama alanı bulmaz.⁴⁹ Hayat sigortaları da can sigortaları kategorisine dahil olduğu için hayat sigortalarında sigorta bedeline ilişkin olarak can sigortalarına hâkim olan ilke ve kurallara uygulanır.

⁴⁵ Kayihan ve Günergök (n 2) 56; Hodgins (n 21) 57.

⁴⁶ Kender (n 4) 307; Samim Ünan, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap* (C 2, İstanbul 2016) 137 vd; Bozkurt (n 20) 36; “Sigortacı, mal sigortalarında sigorta olunan yararın riziko gerçekleştiği andaki değerine göre ödeme yapar.” Y.11.HD., 06.07.1984, E.1984/3745, K.1984/3902 sayılı kararı, <www.kazanci.com.tr>.

⁴⁷ Kender (n 4) 307.

⁴⁸ Kender (n 4) 307; Kayihan ve Günergök (n 2) 48.

⁴⁹ Kayihan ve Günergök (n 2) 48.

e. Prim

(1) Genel Olarak

Bütün sigorta branşları için sigorta ettirenin sigorta sözleşmesinden doğan asli edim borcu sözleşmeyle kararlaştırılan primi ödeme borcudur. Prim ödeme borcu, sigortacının sigorta himayesini taşıma borcunun karşılığı niteliğindedir.⁵⁰ Prim genel olarak, sigorta edilen rizikonun meydana gelmesi durumunda sigortacının ödeyeceği sigorta tazminatının esasını oluşturan bir miktar paradır.⁵¹ Prim ödeme borcunun yasal dayanağı TTK m 1430 hükmüdür. TTK m 1430/1 hükmüne göre; “*sigorta ettiren, sözleşmeyle kararlaştırılan primi ödemekle yükümlüdür*”.

Prim ödeme borcunun konusu her zaman bir miktar paradır ve dolayısıyla mal karşılığı sigorta sözleşmesi akdedilmesi hukuken mümkün görülmemektedir.⁵² Prim, peşin olarak ödenebileceği gibi bölünebilir niteliğinden⁵³ ötürü taksitlere ayrılarak da ödenebilir.⁵⁴

Primin ödenme zamanı sözleşme serbestisi kapsamında sözleşme taraflarınca özgürce belirlenebilir (TBK m 26). TBK m 90 hükmü gereğince primin ifa zamanı taraflarca sözleşmeyle kararlaştırılmadıkça doğumu anında muaccel olur. Alman Hukukunda prim ödeme borcunun muacceliyeti DVVG § 33 hükmünde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, “*sigorta ettiren, cari prim kararlaştırılmışsa ilk primi sigorta belgesinin (poliçe) ulaşmasından sonra ondört gün içinde gecikmeksizin ödemek zorundadır*” (Abs 1). “Şayet prim son defa sigortacı tarafından çekilmişse, sigorta ettiren sadece sigortacı tarafından yazılı şekilde istenmiş olması durumunda primi aktarmakla” yükümlü tutulmuştur (Abs 2).

Primin ödeme yerinin belirlenmesine yönelik TTK m 1432 genel bir ödeme yeri kuralı öngörmektedir. Buna göre, “*sigorta primi, sigorta ettirenin sözleşmede gösterilen adresinde ödenir*”. Görüldüğü gibi burada TBK m 89’da yer alan genel prensibin, yani götürülecek borç olarak nitelendirilen para ödeme borcunun, alacaklının ikametgâhında (yerleşim yerinde) ödenmesi kuralının aksine, borcun sigorta ettirenin yerleşim yerinde ödeneceği kuralı düzenlenmiştir. Burada amaç sigorta ettirene kolaylık sağlamaktan ibarettir,⁵⁵ zira sigorta hukukuna ilişkin hükümler sigorta ettirenleri koruyucu bir ruhla kaleme alınmıştır. Bu itibarla sigortacı yasal kurak olarak, primi gidip sigorta ettirenden (sigorta ettirenin yerleşim yerinde) tahsil etmek zorundadır.⁵⁶

Bu düzenleme yedek hukuk kuralı niteliğinde olduğu için taraflarca bu kuralın aksinin kararlaştırılmasında hukuki bir engel yoktur. Örneğin, primin sigortacının veya acentesinin

⁵⁰ Ebru Tüzemen Atik ve Oğuz Yolal, *Sigorta Sözleşmelerinde Prim Ödeme Borcunun Muacceliyeti* (Ankara 2020) 15.

⁵¹ Kayıhan ve Günergök (n 2) 215–216.

⁵² Kayıhan (n 1) 162, diğer ödeme şekilleri bakımından bkz 170 vd.

⁵³ Tüzemen Atik ve Yolal (n 51) 30.

⁵⁴ Primin çeşitleri hakkında bkz Kayıhan (n 1) 99 vd.

⁵⁵ Bozer (n 6) 128.

⁵⁶ Kayıhan (n 1) 160; Tüzemen Atik ve Yolal (n 51) 57.

yerleşim yerinde ödenmesi hususunda sigortacı ve sigorta ettiren anlaşmış olabilirler.⁵⁷ Bu durumda prim bu uzlaşıya uygun yerde ifa edilmelidir. Şu kadar ki, bu maddede anılan düzenlemeye rağmen prim, sigortacı tarafından sigorta ettirenin yerleşim yerine gidilip tahsil edilmekte ise, söz konusu sözleşme düzenlemesi yine uygulama alanı bulamayacaktır. Gerçekten, TTK'nın 1432.maddesinin devamında, *“sözleşmede başka bir ödeme yeri gösterilmiş olmasına rağmen, sigorta primi filen sigorta ettirenin gösterdiği adreste ödenegelmekte ise, bu ödeme yerine ilişkin söz konusu şart yok sayılır”* hükmüne yer verildiği görülmektedir.

Öte yandan şayet sigorta ettiren prim ödeme borcunda temerrüde düşmüşse, ana kuralın aksine bundan böyle primi kendi yerleşim yerinde değil sigortacının yerleşim yerinde ödemek durumundadır.⁵⁸

(2) İlk Primin İfasının veya İfa Edilmemesinin Hukuki Sonucu

Bu konuda TTK m 1421/1 düzenlemesi tüm sigorta sözleşmelerine yönelik özel bir yedek hukuk kuralı öngörmektedir. Buna göre, *“aksine sözleşme yoksa sigortacının sorumluluğu primin veya ilk taksidin ödenmesi ile başlar”*. eTTK'da da benimsenen ve sigorta hukuku uygulamasında çok eskilere dayanan bu kuralın temelinde, sigortacının tehlike taşımaya başlaması hiç olmazsa karşı ediminin bir kısmına kavuşmasından sonra başlaması gerektiği fikrinin yattığı ifade edilmektedir.⁵⁹

Sözünü ettiğimiz hüküm uyarınca, sigorta ettiren sigorta primini ifa etmediği sürece sigortacının riziko taşıma borcu kural olarak işlerlik kazanmayacaktır. Bundan ötürü sigorta sözleşmesinin şekli başlangıç itibariyle geçerli bir şekilde akdedilmesinden sonra sigorta ettiren henüz primi ödemediği yani sigortanın maddi süresi işlemeye başlamadan önceki zaman diliminde riziko gerçekleşirse meydana gelen zarardan sigortacı sorumlu tutulamayacaktır.

Bir diğer yandan TTK'nın bu düzenlemesi tam değil yarı emredici nitelikte bir düzenlemedir. Dolayısıyla taraflar sigorta ettirenin lehine olarak sözleşmede prim borcu ödenmeden önce dahi sigortacının sorumluluğunun yani maddi sürenin başlayacağını kararlaştırabilirler.⁶⁰ Bununla beraber sigorta ettirenin prim ödemesine rağmen sigortacının sorumluluğunun başlamayacağı kararlaştırılmaz. Aksi takdirde TBK m 27/2 hükmünün uygulanması gündeme gelir. Bütün bu hukuki açıklamalarımız hayat sigortaları bakımından da aynıyla geçerlidir.

Belirtelim ki, sigorta ettirenin tek primin ya da taksitle ödeme kararlaştırılmışsa ilk taksidin ödenmemesi nedeniyle temerrüdü ihtimalinde sigortacı kendi hukuki sorumluluğu henüz başlamadığı için primin tahsili ile uğraşmayabilir. Fakat çeşitli vesilelerle ifade

⁵⁷ Bozer (n 6) 128.

⁵⁸ Kayıhan ve Günergök (n 2) 222.

⁵⁹ Kender (n 4) 244–245; Arseven (n 11) 124; Kayıhan ve Günergök (n 2) 224.

⁶⁰ Çeker (n 4) 108; Kayıhan ve Günergök (n 2) 225.

ettiğimiz üzere⁶¹ sigortacının bu noktada kanımızca unutmaması gereken çok önemli olduğunu düşündüğümüz bir olgunun gündeme gelmesi söz konusu olabilecektir. Her ne kadar sigortacının sorumluluğu yani sigorta himayesi taşıma borcu prim tek prim ise tamamının veya taksitli ödemelerde ilk taksidinin (ilk prim) ödenmemesi halinde başlıyor olmasa da sigortacı bu primi sigorta ettirenden kanımızca gene de istemelidir. Sigorta ettirenleri bu kadar korumak gerekli mi sorusu akıllara gelebilir ancak sigorta hukukuna ilişkin düzenlemelerin sigorta ettirenleri koruma ruhu ile ele alınıp öngörüldüğü akılda tutulmalıdır. Çünkü hemen yukarıda işaret ettiğimiz üzere TBK m 89 ile düzenlenen genel düzenlemenin aksine prim ödeme borcu para borcu olsa da burada borçlar genel hukukunun düzenlemesinin aksine götürülecek değil sigorta ettirenin sözleşme akdi sırasındaki yerleşim yerinden aranılacak borç niteliğini haizdir. Bu itibarla sigortacı ihtimallere göre bu primin tamamını veya ilk primi kanımızca sigorta ettirenden talep etmelidir. Bu talep edilmediği zaman diliminde gerçekleşen riziko zararından sigortacı henüz primi tahsil etmese de sorumlu kalacaktır kanısındayız. Sigorta ettirenin talebine rağmen prim veya ilk prim ödenmemiş olursa sigortacı açısından sigortanın maddi süresi yani riziko taşıma borcu işlemeye başlamaz şeklinde bir yorum kanımızca her ne kadar sigorta ettirenleri fazla koruyucu gibi görünse de sigorta hukukunun ruhuna daha uygun bir yaklaşım tarzı olacaktır fikrindeyiz.

Nihayetinde bize göre sigortacının bu talebine rağmen sigorta ettiren primi veya ilk primi ifa etmemesi üzerine sigortacının sigorta himayesi taşıma borcunun işlemeye başlamayacağı fikrindeyiz. İşte bu durumda TTK sigortacıya bir imkân sağlamıştır. TTK m 1434/2 hükmüne göre;

“İlk taksidi veya tamamı bir defada ödenmesi gereken prim, zamanında ödenmemişse, sigortacı, ödeme yapılmadığı sürece, sözleşmeden üç ay içinde cayabilir. Bu süre vadeden başlar. Prim alacağının, muacceliyet gününden itibaren üç ay içinde dava veya takip yoluyla istenmemiş olması halinde, sözleşmeden cayılmış olunur.”

Burada öncelikle belirtilmesi gereken şey “cayma” ile kastedilen hususun sözleşmeden “dönme (rücu)” anlamına geldiğidir. Kanun koyucunun bu maddede kullandığı ifade tarzı sözleşmeler hukuku bakımından TBK’da kullanılan terminoloji ile örtüşmemektedir. Sigortacının dönme hakkı, primin ödenmesi gereken tarihten yani sigorta ettirenin temerrüde düştüğü andan itibaren başlar. Bozucu yenilik doğuran bir hak olan dönme hakkının kullanılabilmesi için sigortacının sigorta ettirene varması gerekli bir irade açıklamasında bulunması gereklidir. Bu hakkın kullanılmasıyla beraber sigorta sözleşmesinin geçmişe etkili (*ex tunc*) olarak ortadan kalktığının kabul edilmesi gerekir.⁶²

Kanun hükmü gereğince sigortacı, sigorta ettirenin temerrüt anından itibaren üç ay içinde dönme hakkına sahip olduğu gibi bu süre içinde dönme hakkını kullanmasa bile üç ayın sonunda sözleşme kanun gereği (ipso jure) yani kendiliğinden nihayet bulur. Ancak bu sonucun doğumu için sigortacının alacağını dava veya takip yoluyla talep etmemiş olması gerekir. Dolayısıyla prim ödenmemiş ve sigortacı da bu konuda sessiz kalmışsa sözleşme

⁶¹ Kayıhan ve Günergök (n 2) 225.

⁶² Kayıhan ve Günergök (n 2) 226.

kendiliğinden sona erecektir, bununla beraber her somut olayın özellikleri ve TMK m 2 her zaman dikkate alınmalıdır. Kanun maddesinin sözel (lâfzî) yorumu taraf iradelerini aşar nitelikte bir sonuca sebep olabilir. Örneğin bu üç ay içerisinde sigortacı prim alacağının ödenmesi için sigorta ettirene bir ihtar göndermiş, ancak henüz dava açmamış, takip yapmamışsa yine de sözleşmenin sona erdiği kabul edilebilecek midir? Öğretide bu düzenleme, sigorta ettirene bildirim yapılmaksızın sona ermesi bakımından tüketicinin korunması ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir.⁶³ Zira sigorta sözleşmesi her zaman bir tüketici işlemi olmasa da şayet işlemin karşısındaki kişi bu işlemi ticari veya mesleki amaçla yapmayan bir gerçek veya tüzel kişi yani tüketici ise bu işlem tüketici işlemi olarak nitelendirilir işte bu noktada 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun devreye girer. Zira bu son halde artık sigorta sözleşmesi ticari iş olmaktan çıkar.

Prim şayet taksitlere bölünerek ödenecek ise sigorta himayesinin başlaması açısından kural olarak ilk taksidin nakden ödenmesi koşulu ile sonraki taksitler için kambiyo senedi örneğin bono ve/veya çek düzenlenip verilebilir. Ancak bu durum yenilme (*novation*) yerine geçmediği gibi (TBK m 133/2), ifa yerine de geçmez. Bu durumda ifa uğruna edimden söz edilir ve bu gibi durumlarda primin ifası kambiyo senedinin tahsil edilmesi ile gerçekleşmiş olur⁶⁴ (TTK m 1430/2, c 2).

(3) İzleyen Primlerin Ödenmemesinin Hukuki Sonucu

aa. Genel Düzenleme

Prim ödeme borcu bölünebilir bir borç niteliğinde olduğundan taksitler halinde ödenmesi kararlaştırılmış olabilir ki, çoğu sigorta sözleşmesi esasen bu şekilde akdedilmektedir. Gerçi kredi kartı ile ödemede bir başka hukuki işlem olan kredi kartı sözleşmesi ile bankalar da devreye girmekte, sigorta şirketi primin tamamını tahsil etmekte ancak müşterisinden bu primi kredi kartı sözleşmesine göre taksitle tahsil etmektedir. Ancak bu son halde sigorta ettiren kredi kartı taksit ödemelerini ifa etmez ise bu kez banka kendisini takibe geçecek, sigorta sözleşmesi bundan etkilenmeyecektir. Ancak bu şekil bir prim ödenmesi kararlaştırılmamış ve sadece sigorta ettiren ile sigortacı primlerin taksitle ödenmesi hususunda mutabık kalmışlarsa sigortacının maddi süresinin hukuken başlamış olabilmesi için kural olarak ilk primin yani ilk taksidin ifa edilmiş olması gereklidir. İşte bu olasılıkta izleyen prim taksitlerinin ifa edilmesinde temerrüt olgusu ortaya çıkmışsa sigortacının himaye taşımaya yönelik sorumluluğunun bu aşamada bundan etkilenmeyecektir.⁶⁵

Fakat sigortacı ilk primden sonraki izleyen primlerin sigorta ettirence ödenmemesi ihtimaline karşı bütünüyle korunmasız bırakılmamış, kendisine bu durumda genel bir fesih hakkı bahşedilmiştir. TTK m 1434/3 düzenlemesi gereğince;

“İzleyen primlerden herhangi biri zamanında ödenmez ise, sigortacı sigorta ettirene, noter aracılığı veya iadeli taahhütlü mektupla on günlük süre vererek borcunu yerine

⁶³ Kender (n 4) 246.

⁶⁴ Tüzemen Atik ve Yolal (n 51) 46.

⁶⁵ Kender (n 4) 246; Kayihan ve Günergök (n 2) 227.

getirmesini, aksi halde, süre sonunda, sözleşmenin feshedilmiş sayılacağını ihtar eder. Bu sürenin bitiminde borç ödenmemiş ise sigorta sözleşmesi feshedilmiş olur.”

O halde hayat sigorta sözleşmelerinde sigorta ettiren izleyen primlerin yani ilk taksitten sonraki prim taksitlerini ifa etmekte mütemerrit duruma düşerse sigortacı kendisine bir fesih ihbarı (bildirimi) göndererek sigorta sözleşmesine sona verebilir. Bu durumda fesih bildirimi gönderen sigortacı, sigorta ettirene “on günlük” bir süre vermekle yükümlü tutulmuştur. On günlük süre fesih bildiriminin sigorta ettirene ulaştığı andan itibaren işlemeye başlar.⁶⁶ Şayet bu süre zarfında da sigorta ettiren prim taksidi borcunu ifa etmez ise fesih bildirimi hukuki hüküm ve sonuçlarını doğurur ve sözleşme “*ex nunc*” yani geleceğe etkili olarak son bulur. Bundan dolayı sigortacı, fesih tarihine kadar ödenmemiş olan prim tutarlarını tahsil için icra takibine geçebilir.⁶⁷

Sözleşmeden rücu beyanı gibi bozucu yenilik doğuran hak mahiyetinde olan fesih bildirimi varması gerekli bir irade beyanı olup prensip itibariyle muhatabına ulaşınca hüküm ve sonuçlarını doğurur, yani öğrenilmiş olması şart değildir. Bununla beraber sigorta sözleşmesinin TTK m 1434/3 hükmüne dayanılarak feshedilmesi durumunda fesih, bu yöndeki beyanın karşı tarafa (muhatabına) ulaşması ile değil, beyanda yer alan sürenin dolmasıyla hukuki hüküm ve sonuçlarını doğurur. Sözü edilen düzenleme sigorta ettiren lehine değiştirilebilen yarı emredici nitelikte bir düzenlemedir. Dolayısıyla sigortacı, prim borcunun ödenmesi için on gün yerine örneğin on beş gün gibi daha uzun bir süre verebilir ve fakat daha on günden az süre veremez.

Bir başka taraftan TTK m 1434/3, c son düzenlemesine göre “*Sigortacının, sigorta ettirenin temerrüdü nedeniyle Türk Borçlar Kanunu’ndan doğan diğer hakları saklıdır.*” Sinallagmatik sözleşmelerde borçlunun temerrüdünün hukuki sonuçları TBK m 125 hükmünde düzenlenmiş ve alacaklıya bazı seçimlik haklar verilmiştir ve bunların da uygulanması gündeme gelebilir. Bundan dolayı sigortacı, prim borcunun ödenmemesi durumunda sadece sözleşmenin feshini isteme hakkına sahip olmayıp, TBK m 125 tarafından öngörülen seçimlik haklarını borçlar hukuku tahtında kullanabilir. Örneğin sigortacı, hususiyle büyük prim kapsamlı sigorta sözleşmelerinde primin tahsilini dava veya takip yaparak sigorta sözleşmesini ayakta tutmayı isteyebilir.⁶⁸ Fakat sigortacı, sözleşmeyi feshetmek istiyorsa sigorta ettirene muhakkak “*on günlük*” bir ihbar süresi vermek zorundadır.

Türk Ticaret Kanunu m 1434/4 hükmünde ise; “*bir sigorta dönemi içinde sigorta ettirene iki defa ihtar gönderilmişse sigortacı, sigorta döneminin sonunda hüküm doğurmak üzere sözleşmeyi feshedebilir*” düzenlemesi mevcuttur. Bu düzenlemenin bir önceki fıkrasında fesih ihtarından söz edildiğine göre bu fıkradaki ihtarın da fesih ihtarı olarak anlaşılması icap eder.

⁶⁶ Kender (n 4) 24; Kayıhan ve Günergök (n 2) 228.

⁶⁷ Bozer (n 6) 128; Kayıhan ve Günergök (n 2) 228.

⁶⁸ Kender (n 4) 248; Kayıhan ve Günergök (n 2) 202; Ulaş (n 10) 86.

Öyleyse bu fıkra hükmü gereğince sözleşme süresi sonunda sigorta sözleşmesinin feshedilebilmesi ancak şu biçimde gerçekleşebilir:

Sigorta ettiren sigorta teminat süresi içinde izleyen prim borcunu ifa etmediğinden sigortacı fesih bildirimini göndermiş fakat bu gönderide verilen süre içinde sigorta ettiren prim borcunu ifa etmiş ve sözleşme feshedilmemiş olabilir. Ancak bundan sonraki bir prim taksidinin yine ödenmemesi sebebiyle sigortacı yeniden bir fesih bildiriminde bulunmuş ve borcun ödenmesi için en az on günlük yasal süre vermiştir. Sigorta ettiren bu on günlük süre içinde prim borcunu yine ifa etmiştir. Esasen bu hükümde düzenlenen fesih hakkı prim borcunun hiç ifa edilmemesinden değil, gecikerek ödenmesinden doğmaktadır. Doğal olarak sigortacı para borcu niteliğindeki prim borcunun ifasında temerrüde düşen sigorta ettirenden temerrüt faizi isteyebilecektir. Yeri gelmişken, primin taksitlerinin ifasında sigorta ettirenin temerrüde düşmesi için bir temerrüt ihtarının şart olmadığını ifade edelim. Çünkü uygulamada prim taksitlerinin ödenmesi için taraflar arasında ödeme tarihleri belirlenmektedir. Bu itibarla bu tarihlerde prim taksitlerini ödemeyen sigorta ettiren prim borcunun ödenmesi açısından ihtara gerek olmaksızın temerrüde düşmüş olur ve nihayetinde faiz gibi bunun fer'i sonuçları ile muhatap olabilir. Zira bu durumlarda TBK m 117/2 doğrultusunda muayyen (belirli) vadeli borç söz konusudur. TBK m 117/1 hükmüne göre kural olarak muaccel bir borcun borçlusu alacaklısının ihtarıyla temerrüde düşer. Bununla beraber borcun ödeneceği gün taraflarca zaten birlikte belirlenmiş veya sözleşmede saklı tutulan bir hakka istinaden taraflardan birinin yapacağı usulüne uygun bildirimle belirleneceği benimsenmişse, belirlenen bugünün geçmesiyle borçlu ihtara ihtiyaç olmaksızın temerrüde düşer (TBK m 117/2). Prim taksitlerinin hangi tarihlerde ifa edileceği taraflarca bilindiğinden belirli vade söz konusudur ve prim taksidi ödemesi yerine getirilmediğinde ayrıca bir ihtara gerek olmaksızın sigorta ettiren prim borcunu ifada temerrüde düşmüş olur. TTK m 1434/3'ün içeriği sigorta sözleşmesinin sigorta ettirenin sonraki primlerin ödenmesinde temerrüde düşmesinden dolayı sigorta sözleşmesinin feshedilmesine ilişkindir. Sigortacı esasen prim ödemelerini sürekli olarak geciktiren biri ile sigorta sözleşmesi sürdürmek zorunda değildir. Fakat sigorta sözleşmeleri genellikle kısa denilebilecek teminat süreleri için yapıldığından sözleşme teminat süresi bitiminde zaten kendiliğinden nihayet bulacaktır. Bu durumda genel olarak böyle bir fesih hakkının sigorta sözleşmeleri yönünden pratik bir uygulamasının gündeme gelmeyeceği ifade edilebilir.⁶⁹

Bununla beraber bizim buradaki açıklamalarımız konumuz olan hayat sigortaları yönünden bir yıl veya daha az süreli hayat sigorta sözleşmesi için geçerlidir. Şayet hayat sigorta sözleşmeleri bir yıldan daha uzun vadeli olursa hemen aşağıdaki ihtimalin uygulanması gündeme gelecektir.

bb. Hayat Sigortaları Yönünden İzleyen Primlerin İfa Edilmemesinden Dolayı Prim Ödemeden Muaf Sigorta Hükümlerinin Uygulanması İhtimali

Kanun koyucu hayat sigortalarının diğer zarar sigortaları gibi kısa süreli yapılmayacağından ve bu sigortaların insan hayatı ile doğrudan ilişkili olduğundan hayat

⁶⁹ Kayihan ve Günergök (n 2) 228; Ulaş (n 10) 83.

sigorta sözleşmesi bir yıldan uzun süreli akdedilmiş ve bir yıllık primlerinin tamamı ödenmesi koşulu bir yıldan sonraki döneme yönelik izleyen primlerin ödenmemesi ihtimaline farklı bir hukuki sonuç bağlamıştır. Bu durumda TTK m 1434/3 gereğince göre sigortacı sigorta sözleşmesini feshedemez. Çünkü bu ihtimalde TTK m 1502 ile hükme bağlanan “prim ödemedenden muaf sigorta” düzenlemesi TTK m 1510/2 marifetiyle kıyasen uygulama alanı bulur.

Buna göre primin taksitlerle ifa edilmesinin (ödenmesinin) kararlaştırıldığı ve ilk primin ödenmediği hallerde hayat sigortaları ile diğer sigortalar arasında herhangi bir hukuki farklılık yoktur. Farklı ihtimal sigorta sözleşmeleri bir yıl ve daha uzun süre sürmüş hayat sigortaları yönünden söz konusu olur.

Bu konuda TTK m 1502 şu düzenlemeyi sevk etmiştir:

“En az bir yıldan beri yürürlükte bulunan ve bir yıllık primi ödenmiş olan sigorta sözleşmelerinde, sigorta ettiren daha sonra prim ödeme borcunu yerine getirmezse, sigortacı bu sebeple sözleşmeyi feshedemez ve prim isteyemez. Bu hâlde sigorta, prim ödenmesinden muaf sigortaya dönüşür. Prim ödenmesinden muaf sigortada, sigorta bedeli ödenen primle sözleşme uyarınca ödenmesi gereken prim arasındaki orana göre ödenir.”

Açıkça anlaşılacağı gibi hayat sigorta sözleşmelerinde söz konusu hüküm gereğince ilk primden sonraki primler açısından, birinci yılın primlerine ilişkin temerrüt olgusu ve birinci yıldan sonraki ödenmeyen primlere ilişkin temerrüt olgusunun hukuki sonuçları farklılık arz etmektedir.

Yani eğer birinci yıl içerisinde ilk primin ifasından sonra diğer primlere ilişkin bir temerrüt ihtimali ortaya çıkarsa sigortacı sözleşmeyi TTK m 1434/3 kapsamında feshedebilecektir. Fakat ilk yıl kendisine yönelik tüm primlerin ödenmesi ile sona ermiş olursa ilk yıldan sonraki primlere ilişkin sigorta ettirenin temerrüdü sebebiyle sigortacı sözleşmeyi bundan böyle feshedemeyecektir. Bu durumda TTK m 1502 gereğince sözleşme devam eder ve o zamana kadar ödenmiş primler primin tamamı olarak kabul edilir.⁷⁰ Ancak doğal olarak sigortacının riziko gerçekleştiği takdirde ödeyeceği “sigorta bedeli, ödenen primle sözleşme uyarınca ödenmesi gereken prim arasındaki orana göre ödenir”, yani sigorta bedelinden buna göre bir indirim yapılır.⁷¹ İşte TTK m 1502 buna “prim ödenmesinden muaf sigorta” adını vermiştir.⁷²

Öte yandan, hayat sigorta sözleşmesinin ilk yılı içindeki primin sigortacı tarafından dava veya takip konusu yapılabileceği, sadece birikim priminin alındığı hayat sigortalarında prim tutarının zorla tahsilinin uygun bir çözüm tarzı olarak kabul edilmediği anlaşılmaktadır.

⁷⁰ Kender (n 4) 251; Kayıhan ve Günergök (n 2) 229.

⁷¹ Kender (n 4) 251; Kayıhan ve Günergök (n 2) 229.

⁷² Kayıhan ve Günergök (n 2) 229.

cc. Sigorta Ettirenin Ayrılma ve Ödünç Para İsteme Hakkı

aaa. Sigorta Ettirenin Ayrılma Hakkı

Genellikle uzun süreli olarak yapılan hayat sigortası sözleşmelerinde sigorta ettirenin ekonomik durumunda meydana gelebilecek olumsuz gelişmeler halinde sigorta ettiren zaman içerisinde sigorta primlerini ödeyemez hale gelebilir. Böyle bir ihtimalde sigorta ettirene bahsedilen bir diğer bir hak, TTK m 1500 ile öngörülen sigortadan ayrılma hakkıdır. Uygulamada sigorta ettirenin iştirah hakkı olarak bilinen sigortadan ayrılma hakkı sigorta ettirenin iradesinde olan bir haktır. Bu hak sigorta ettiren tarafından kullanıldığında sigortacı tarafından yerine getirilmesi zorunlu bir yükümlülüktür. Bu itibarla buradaki iştirah kavramından sigortacının iştirah yani satın alma yükümlülüğü anlaşılmalıdır.⁷³

Öğretide iştirah hakkı, sigorta ettirenin sigorta sözleşmesini sona erdirmek üzere sigortacının nemalandırdığı miktarın (riyazi ihtiyatın)⁷⁴ kendisine verilmesini isteme hakkı olarak tanımlandığı gibi,⁷⁵ daha özet bir şekilde riyazi ihtiyatın peşin olarak ödenmesi şeklinde de tanım yapılmaktadır.⁷⁶

Türk Ticaret Kanunu'nun deyimiyle sigortadan ayrılmanın (iştirah hakkı), sigorta poliçesinin tenzilinden yani prim ödenmesinden muaf (ücretsiz) sigortadan farklı olduğunu belirtelim. İştirah ihtimalinde sigorta sözleşmesi iştirah hakkının kullanılmasıyla sona erer ve riyazi (matematiksel) ihtiyatı sigorta ettirene peşinen ödenir. Prim ödenmesinden muaf sigortada ise sigorta sözleşmesi geçerli olarak devam etmekte ve tenzile uğrayan sigorta bedeli rizikonun gerçekleşmesi veya sözleşmenin süresinin sonunda sigorta ettirene ödenmektedir.

Sigortadan ayrılma hakkının kullanılması madde hükmünde de açıkça belirtildiği üzere sigorta ettirene tanınmış yasadan doğan bir haktır. Ancak öğretide üçüncü kişinin lehtar olarak tayin edilmesi halinde, eğer sigorta ettiren lehtar değişikliği hakkından feragat etmiş ve sigorta poliçesini de lehtara teslim etmiş olursa bu hakkın artık lehtar tarafından kullanılabileceği görüşü benimsenmektedir.⁷⁷ Kanımızca bu durumda uygun olan da bu olmalıdır.

İştirah hakkının kullanımında esasen sigorta ettiren sigorta poliçesini sigortacıya satmaktadır. Böylece sigorta ettiren poliçeyi sigortacıya vererek karşılığını alacaktır.⁷⁸ Eski tabiriyle poliçeyi satın alma veya iştirah hakkı olarak açıklanan sigortadan ayrılma hakkı, sigorta

⁷³ Ulaş (n 10) 96.

⁷⁴ “Sigortacılık tekniğinde “matematik karşılık” veya “rezerv” olarak da anılan bu kavram, sigortacılık tekniği yönünden çeşitli sigorta türlerine ve sürelerine göre değişik formülleri içeren bir matematik kavram olup, sigorta hukuku yönünden basit şekliyle, hayat sigortalarında sigorta ettirenden tahsil edilen primin bir bölümünü oluşturan tasarruf primi miktarının sigorta şirketi tarafından bileşik faize tabi tutularak sigorta poliçesinin sigortadan ayrılma tarihindeki veya rizikonun gerçekleşmesindeki normal değerini yani sigortalıya ödenmesi gereken miktarı kapsamakta ve tasarruf amaçlı hayat sigortalarında geçerli bulunmaktadır.” (Ulaş (n 10) 45).

⁷⁵ Reşat Atabek, *Sigorta Hukuku* (İstanbul 1950) 344 vd.

⁷⁶ Bozer (n 6) 256.

⁷⁷ Atabek (n 76) 346 vd.

⁷⁸ Kender (n 4) 250; Samim Ünan, *Hayat Sigortası Sözleşmeleri* (İstanbul 1998) 118.

haklarının sigortacı tarafından geri alınması olarak da ifade edilmektedir.⁷⁹ Yargıtay'da, iştirah hakkının, sigorta ettiren tarafından ödenen primlerin sigorta şirketi tarafından değerlendirilmesi olduğu görüşündedir.⁸⁰

Sigorta ettirenin TTK'nın terimiyle ayrılma hakkını kullanması ile sigorta sözleşmesi sona ermekte; iştirah değeri (ayrılma değeri) sigorta ettirene ödenmektedir. TTK m 1500 hükmünde açıkça düzenlendiği üzere ayrılma değeri, ayrılmanın istendiği zamanda genel kabul görmüş aktüerya kurallarına uygun bir biçimde hesaplanan değerdir.

bbb. Sigorta Ettirenin Ödünç Para İsteme Hakkı

Türk Ticaret Kanunu'nda hayat sigortası sözleşmelerinde sigorta ettirene tanınan ayrılma hakkından sonra bir diğer hak ise sigortacıdan ödünç para talep edebilme hakkıdır. Bu durum TTK'nın ödünç verme yan başlığını taşıyan 1501.maddesinde öngörülmüştür.

Buna göre en az bir yıldan beri yürürlükte bulunan ve bir yıllık primi ödenmiş olan sigorta sözleşmelerinde, sigorta ettirenin istemesi hâlinde sigortacı, istem anındaki, genel kabul görmüş aktüerya kurallarına uygun bir biçimde hesaplanan değer üzerinden sigortalıya ödünç para vermek zorunda tutulmuştur.

Şu hale göre sigortacının, sigortalıya hayat sigortalarında ödünç vermek zorunda olması için;

- Sigorta sözleşmesinin en az bir yıldan beri yürürlükte bulunması,
- Bir yıllık priminin ödenmiş olması,
- Sigorta ettirenin talep etmesi,

⁷⁹ Gönen Eriş, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigorta Hukuku* (Seçkin, Ankara 2020) 1601.

⁸⁰ “Davacı R. C. vekili, müvekkilinin davalı sigorta şirketi ile hayat sigortası sözleşmesi yaptığını, üç yıl sonunda ödediği 4.500 TL primin iadesini istediğini, sigortaca 2.200 TL ödendiğini ileri sürerek, katkı payı olan 4.500 TL'nin tahsilini istemiş ve davalı sigorta şirketi vekili de iştirah bedelinin ödendiğini ileri sürerek, davanın reddi gerektiğini savunmuştur.

Mahkemece; toplanan delillere göre, davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir. Kararı vekili temyiz etmiştir. Dava, hayat sigortası sözleşmesinden kaynaklanan iştirah bedeli alacağına ilişkindir. Mahkemece, yukarıda açıklandığı gibi davalı sigorta şirketince yapılan ödemenin mahsubu ile davacının ödemiş olduğu prim miktarının kalan kısmın davacıya iadesine karar verilmiştir. Taraflar arasında hayat sigortası sözleşmesinin düzenlendiği, bu kapsamda davacı sigorta ettiren tarafından sözleşme dahilinde üç yıl süre zarfında prim ödemesi yapıldığı çekişmesizdir. Davacı tarafça prim ödemelerinin iadesi talep edilmişse de, hayat sigortaları genel şartlarının C.1 ve C.6 yan başlıklı hükümleri gereğince, sigorta sözleşmesinin feshi halinde prim ödemesinin üç yılın altında olması durumunda, ödenen primlerin iadesi mümkün değilken, prim ödemesinin üç yılın üzerinde olması halinde, sigorta ettirenin iştirah hakkının doğduğu düzenlenmiş olup, dosya içerisinde mevcut 17.10.2008 tarihli “Sigorta İştirah Talep ve İbranesi” başlıklı belgede de davacı sigorta ettirenin iştirah bedelini talep ettiği anlaşılmaktadır.

Yine, taraflar arasındaki poliçenin eki mahiyetinde olan özel şartların 4'üncü maddesinin İştirah başlıklı 3'üncü bendinden de anlaşılacağı üzere, iştirah hakkı, sigorta ettiren tarafından ödenen primlerin sigorta şirketi tarafından belli usullerle değerlendirilip nemalandırılması ile oluşmaktadır. Bu durumda, mahkemece davacı tarafça hayat sigortası sözleşmesi kapsamında, ancak iştirah bedelinin talep edilebileceği göz önüne alınarak ve aktüer siciline kayıtlı sigorta konusunda uzman bilirkişiden rapor alınmak suretiyle sonuca gidilmesi gerekirken, hatalı bilirkişi raporuna dayalı olarak, ödenen primleri iadesi yönünde hüküm kurulması doğru görülmemiş ve hükmün davalı sigorta yararına bozulması gerekmiştir”. “Y. 11.HD., T. 14.11.2016, E.8904, K.8789” sayılı kararı, (Eriş (n 80) 1603.)

- Talep anındaki genel kabul görmüş aktüerya kurallarına uygun bir biçimde hesap yapılarak değer bulunması gerekmektedir.

6762 sayılı eTTK m 1327’de yer alan ödünç vermeye ilişkin düzen esasen korunmuştur; ancak bu hakkın kullanılabilmesi için gereken süre 6102 sayılı TTK ile üç yıldan bir yıla indirilmiştir. Ayrıca sigortacının ödemesi gereken tutarın belirlenmesinde, genel kabul görmüş aktüerya kurallarına göre hesap yapılması esası getirilmiştir.

Sigorta ettirenin iştirak hakkında işaret etmiş olduğumuz üzere, sigorta ettiren özellikle uzun süreli hayat sigortalarında sigorta sözleşmesinin devamı sırasında ekonomik darboğaza düşebilir. İşte böyle bir durumda sigorta ettirene kanun tarafından tanınan diğer bir imkân ödünç para isteme hakkıdır.

Ödünç para verme işlemin hukuki niteliği öğretide tartışma konusu olmuştur. Sigortacı tarafından verilen ve bu açıdan TBK anlamında ödünç verme sözleşmesi (karz akdi) hukuki ilişkisi mevcut ise de, öğreti tarafından ifade edilen diğer bir görüşe göre, TTK m 1501’de düzenlenen ödünç para verilmesi keyfiyetinin sigortacıda bulunan riyazi ihtiyatlardan hesaplanan bir bölümünün sigorta ettirene avans şeklinde ödenmesi olduğu kabul edilmektedir.⁸¹ Çünkü karz sözleşmesinde ödünç alan ödünç sözleşmesinden kaynaklanan borcunu ifa etmediği takdirde, ödünç veren dava veya icra yolu ile alacağını zor ile tahsil etme hakkını haizdir. Oysa sigortacının sözü geçen bu maddeye göre sigorta ettirene ödünç para vermesi ve sigorta ettirenin bu borcunu yerine getirmemesi durumunda, sigortacının icra yolu ile yani zor ile alacağını tahsil imkânı söz konusu değildir.⁸²

Türk Ticaret Kanunu m 1501’de açıkça belirtildiği üzere, sigorta ettiren tek taraflı olarak “ödünç isteme hakkını” kullanabilir. Buradan da anlaşıldığına göre hak kanundan doğan bir “yenilik doğuran” hak niteliğindedir⁸³ ve sigortacı tarafından engellenemez. Bir diğer ifadeyle sigortalının istemesi halinde sigortacı bu ödünçü vermek zorundadır. Bu nedenle sigorta ettiren ödünç para isteme hakkı, sigortacının sözleşme devam sırasındaki yükümlülüklerinden sayılmaktadır.⁸⁴ Ancak bir yıllık süre geçmeden sigortalı bu hakkı kullanamayacaktır. Ayrıca, sigorta ettiren lehtarını belirlemiş ve bu lehtarını değiştirme yetkisinden feragat etmiş ise lehtar dahi ödünç isteme hakkını kullanabilecektir.

Sözü geçen TTK m 501 düzenlemesi, TTK m 1520/3’e göre nispi (yarı) emredici bir hüküm niteliğini haizdir. Bu itibarla bu hüküm sigorta ettiren, sigortalı ve lehtar lehine olarak sözleşme ile değiştirilebilir ancak onlar aleyhine değiştirilemez. Bununla beraber sigorta sözleşmesine tarafların anlaşması sonucu eklenecek bir hükümle bir yıllık sürenin altında bir süre öngörülebilir. Çünkü nispi emredici hükümlerde de sigorta ettiren, sigortalı ve lehtar yararına bir yıllık sürenin altında bir süre kabul edilebilir.

⁸¹ Ulaş (n 10) 100.

⁸² Ulaş (n 10) 100; Bozer (n 6) 257.

⁸³ Eriş (n 80) 1608.

⁸⁴ Ulaş (n 10) 99.

Yukarıdaki açıklamalarımızdan anlaşılabacağı üzere TTK m 1501 hükmünde öngörülen ödünç para verilmesi işlemi, sigortacı nezdinde bulunan riyazi (matematiksel) ihtiyatlardan bir bölümünün sigorta ettirene avans (peşin) olarak verilmesi şeklinde nitelendirilmektedir. Söz edilen bu düzenleme uyarınca sigorta ettirene ödünç para verme yükümlülüğü altında bulunan sigortacı, eğer sigorta ettiren almış olduğu borç parayı vadesinde ödeyemez ise, kural olarak sigorta ettireni dava veya cebri icra yoluyla takip edemez, ancak iştirah hakkını kullanarak sigorta ettirenden olan alacağına mahsup edebilir.⁸⁵ Bununla beraber bu mahsup işlemine rağmen, sigortacının halen sigorta ettirenden para alacağı bakiyesi kalır ise sigortacı kalan sigorta bedeli için sigorta ettireni dava ve takip edebilmelidir.⁸⁶ Ancak ödünç verilecek miktar uygulamada genellikle iştirah bedelinin % 95'i kadar olmakta ve sigorta şirketleri bu tutarı kendileri belirlemektedirler.⁸⁷

Sigortacı yasal koşullar tahtında ödünç para verme yükümlülüğünü ifa ettikten sonra, sigorta ettiren almış olduğu borcu ve faizlerini kararlaştırılan vadelerde sigortacıya geri ödemekle yükümlüdür. Alından borcun faizleri, sigortacı ve sigorta ettiren tarafından kararlaştırılan vadelerde ifa edildiği müddetçe sigorta sözleşmesi hükümlerini sürdürür. Şayet borç faizleri vadelerinde geri ödenmeyecek olursa, sigortacı, sigorta ettirene bir “ihbar mektubu” göndererek borcunu işlemiş faiz ve giderleriyle beraber üç ay içinde ödemeye davet eder. Burada esasen iki tür faiz gündeme gelebilir. Birincisi sigortacı sigorta ettirene verdiği avansa faiz uygular, bu ana para yani kapital faizidir. Sigorta ettiren geri ödemelerde temerrüde düşmez ise ayrıca temerrüt faizi ödeme borcu gündeme gelmez. Fakat geri ödemelerde temerrüde düştüğü takdirde aldığı ana para ayrıca temerrüt faizi de işler. Borç bu süre içinde ödenmez ise sigortacı, alacağını işlemiş faiz ve masraflarıyla birlikte sigorta bedelinden alır ve şayet geriye kalan bir miktar varsa sigorta ettirene iade edilecektir (bkz HSGŞ m C 7/f 2).

ccc. Değerlendirme

Öğretide TTK m 1501 hükmünün eksik olarak öngörüldüğü ileri sürülmüştür. Bu görüşe göre;⁸⁸ *“Buradaki temel sorun, ödünç verilecek tutarın mevcut birikimden ön ödeme olarak mı yoksa tıpkı bankalardan alınan kredilerde olduğu gibi sigorta (veya emeklilik) şirketinin kendi kaynaklarından mı verileceğidir. Kanunun evvela buna açıklık getirmesi lazımdır. İkinci olarak, geri ödeme (veya sadece faiz ödemesinin) yapılmaması halinde hangi sonuçların söz konusu olacağı da kanunda belirtilmelidir”*.

Sigorta ettiren ilk önce TTK m 1500-1501 düzenlemelerinde öngörülen haklardan yararlanabilecektir. Bu hükümlere göre, sigortacı, asgari bir yıllık primi tam olarak ödenmiş bulunan hayat sigortasını, sigorta ettirenin istemi üzerine ve sigorta poliçesinin iadesi karşılığında poliçede yazılı cetvel doğrultusunda satın almaya veya sigorta poliçesi üzerinden sigorta ettirene ödünç para vermeye zorunludur. Burada satın alma ile kastedilen şey esasen

⁸⁵ Ulaş (n 10) 123.

⁸⁶ Kayıhan (n 1) 266.

⁸⁷ Ulaş (n 10) 124.

⁸⁸ Ulaş (n 10) 124.

şudur:⁸⁹ “Sigorta ettirenin o zamana kadar ödemiş olduğu primlerden teşekkül eden rızai ihtiyatlar, poliçe karşılığında kendisine ödenir. Bu satın almaya sigortacılık tatbikatında sigorta ettirenin iştirak hakkı” da denilmektedir.

Sigorta poliçesi üzerinden ödünç almada ise durum şöyledir: Hayat sigortaları genellikle uzun süreli olduklarından söz ettiğimiz üzere bir müddet sonra sigorta ettirenin mali vaziyeti bozulmuş olabilir. Bu sebeple primi ödeyemeyecek hale gelebilir, fakat sigorta sözleşmesinin de devam etmesini ister. Böyle bir halde, sigorta ettiren vadesi gelmiş olan primleri ödeyebilmek için sigorta poliçesi karşılığında sigortacıdan borç para ister. Bunun şartları poliçede gösterilmiştir. Sigortacı, sigorta ettirenin ödünç para talebini kabule mecburdur. Bu yol sigortacının daha yararınadır, zira verdiği paraya karşılık faiz alır. Sigorta ettiren ileride bu borcu faizi ile beraber ödeyecektir.

Sigorta ettiren, bu iki hakkını kullanmak istemediği takdirde durumun ne olacağı TTK m 1502 düzenlemesinde öngörülmemiş ve sadece sigortanın prim ödenmesinden muaf sigorta haline geleceğinden söz edilmiştir. Bu ihtimalde sigorta sözleşmesi yürürlükte kalmaya devam eder o zamana kadar ödenmiş olan primler, primlerin bütünü olarak kabul edilir, bundan sonra prim ödenmesi gündeme gelmez. Ancak son tahlilde sigorta ettirenin ödemesi gereken prim miktarının azalmasına karşılık olarak, riziko gerçekleştiğinde sigortacının ödeyeceği sigorta bedeli de ona göre tenzil edilecektir.

çç. İntihar Durumu ve Prime Etkisi

Türk Ticaret Kanunu m 1503 sigortalının intihar etme ihtimalini şu şekilde düzenlemektedir:

“(1) Sigortalı, yenilemeler de dâhil olmak üzere, en az üç yıldan beri devam eden ve ölüm ihtimaline karşı yapılan bir sözleşmede, bu süre geçtikten sonra intihar ederse veya intihara teşebbüs sonucu ölürse, sigortacı sigorta bedelini ödemekle yükümlüdür.

(2) Sigortalının intiharı veya intihara teşebbüsü sonucu ölümü, akli melekelerindeki bir rahatsızlık sebebiyle üç yıldan önce gerçekleşmiş ise sigortacı sigorta bedelini ödemek zorundadır.”

Madde hükmünde görüldüğü üzere hayat sigortalarında sigortalı, tüm yenilemeler de dâhil olmak üzere, en az üç yıldan beri devam eden ve ölüm ihtimaline karşı yapılan bir hayat sigortası sözleşmesinde, eğer sözü edilen bu üç yıllık süre geçtikten sonra intihar ederse ya da intihara teşebbüs sonucu yaşamını yitirirse, sigortacı sigorta sözleşmesinde öngörülen sigorta bedelinin tamamını hak sahiplerine sigorta tazminatı olarak ödemekle yükümlüdür.

Hatta adı geçen düzenlemenin ikinci paragrafına göre, sigortalının intiharı veya intihara teşebbüsü sonucu vefatı, eğer akli melekelerindeki bir rahatsızlık sebebiyle üç yıldan önce

⁸⁹ Kender (n 4) 251.

meydana gelmiş olursa bile, sigortacı yine hak sahiplerine sigorta bedelini ödemeye mecbur tutulmuştur.⁹⁰

Madde lafzından anlaşılacağı gibi bu hüküm sadece ölüm ihtimaline karşı yapılan hayat sigortaları için uygulanabilecek yani sadece belirli bir tarihte yaşama ihtimaline karşı yapılan hayat sigortaları için geçerli olmayacaktır.

İntihar eyleminin Sigorta Hukuku'nda özel bir hükme bağlanmasının başlıca iki sebebi olduğu ifade edilmektedir. Öncelikle intihar olayı kamu düzeni ile ilgili bir olaydır. Bundan ötürü intiharı kolaylaştırıcı bir ortam yaratmamak gerekir. Diğer yandan intihar olayı ancak kasti bir eyleme dayanır. Kasıt halinin sigorta sözleşmesi yapılarak güvence altına alınması sigorta hukuku için esasen kabul edilemez.⁹¹

Yasada öngörülen bu düzenleme, intihar etmeye karar vermiş bireylerin bu kararlarını uygulamadan önce sigorta sözleşmesi yaparak gerçekleştireceği bilinen bir riziko için sigorta teminatı elde etmelerine engel olmayı amaçlamaktadır. Bu hükümde üç sene gibi bir sürenin belirlenmesindeki temel düşünce de hiç kimsenin çok uzun bir zaman dilimi boyunca intihar kararlılığında olamayacağı yani; intihara karar vermiş olan kişi üç sene beklemeksizin bu kararını hayata geçireceği veya intihar kararından vazgeçeceği farz edilmektedir.⁹² Kanunun kabul ettiği asgari üç yıllık süreden sonra intihar kararlılığının sigorta sözleşmesi yapılmasının nedeni olamayacağı aksi kanıtlanamaz bir yasal olgu yani kanımızca bir kanuni faraziye olarak kabul edilmelidir.⁹³

dd. En Az Beş Yıl Sürmüş Hayat Sigortalarında Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülüklerini İhlali ve Pringle İlişkisi

Meblağ (can) sigortalarının bir türü olarak hayat sigortalarında sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan (ihbar) yükümlülüğü zarar sigortalarından farklı bir

⁹⁰ “Tüm bu açıklamalar ışığında, dava konusu olaya uygulanacak yasa maddesi 6102 sayılı (yeni) Türk Ticaret Kanunu'nun 1503. hükmüdür. Mahkemece, somut olaya uygulanacak yasa normunda hataya düşülmüştür. 6102 sayılı Yasa hükmüne göre üç yıl dolmadan önce gerçekleşen intihar akli melekelerdeki bir rahatsızlık sebebiyle gerçekleşmiş ise sigortacı sigorta bedelini (riyazi ihtiyatını değil) ödemekle yükümlüdür. İstanbul Adli Tıp Kurumu tarafından düzenlenen 29/04/2015 tarihli raporda; davacı murisi ...'un anksiyete bozukluk ve depresif nöbet tanımına uygun hastalığının intihar düşünce ve eğilimine neden olma özelliğinin bulunduğu belirtilmiştir. Ancak, bu rapor hüküm kurmaya elverişli olmayıp alınacak yeni bir uzman raporu ile sigortalının intiharının akli melekelerindeki bir zayıflıktan ileri gelip gelmediği açık ve kesin bir şekilde belirlendikten sonra poliçe tanzim tarihindeki sigortalının akli melekelerindeki zayıflığı hususu da irdelenmek ve poliçe tanzime ehil olup olmadığı tartışılmak 6102 sayılı (yeni) Türk Ticaret Kanunu'nun 1503. hükmü uygulanmak suretiyle varılacak sonuca göre hüküm kurulması gerekirken yazılı şekilde eksik inceleme ve yanlış değerlendirme ile hüküm kurulması doğru görülmemiştir”. (bkz Y. 17.HD., 09.05.2019, E.2016/5074, K.2019/5820 sayılı kararı, <https://karararama.yargitay.gov.tr>).

⁹¹ Bozer (n 6) 165.

⁹² Ünan (n 79) 99.

⁹³ ÜNAN bu durumda bir kesin karine olduğunu ifade etmektedir. Bkz Ünan (n 79) 99. Esasen kesin karine ile kanuni faraziye arasında pratikte bir fark bulunmaz ancak kanımızca karine kavramı gene de genel olarak aksi ispat edilebilen bir olgu şeklinde bilindiği için burada kanuni faraziye kavramını kabul etmemiz bize daha uygun görünmektedir.

düzenlemeye tabi tutulmuştur. Bunun sebebi hayat sigortalarının zarar sigortalarından farklı ilke ve esaslara tabi tutulmasıdır. Kaldı ki rizikonun nitelik farklılığı da bunu gerektirir.

Nitekim hayat sigortalarında sigorta ettirenin bu beyan yükümlülüğünün ihlali ihtimaline ilişkin olarak TTK m 1497’de özel bir düzenlemeye gidilmiştir.

Buna göre;

“(1) Sigortalının sözleşmenin yapılması sırasında yaşının yanlış bildirilmesi sonucu prim düşük belirlenmişse, sigorta bedeli, gerçek yaşa göre alınması gereken primin, belirlenen prime olan oranına göre ödenir. İndirimden önce riziko gerçekleşip sigorta bedeli ödenmiş ise sigortacı ödediği fazla kısmın geriye verilmesini faiziyle birlikte isteyebilir.

(2) Gerçek yaşa göre fazla prim ödenmesi hâlinde, sigorta bedeli ödenen prime göre artırılır. Artırımdan önce sigorta bedeli ödenmiş ise eksik kısım sigortacı tarafından tamamlanır.

(3) Sigortacı, yanlış yaş bildirimi sebebiyle sadece gerçek yaşın, sözleşmenin yapıldığı sırada teknik esaslara göre belirlenen sınırlar dışında kalması hâlinde, sözleşmeden cayabilir.”

6102 sayılı TTK m 1497 ile sözü edilen sigortalı ifadesi ile riziko şahsı kastedilmek istenmektedir.⁹⁴ Bu kimse bizzat sigorta ettiren olabileceği gibi Sigorta Hukuku kuralları çerçevesinde bir üçüncü kişi de olabilir. Meblağ sigortasının bir türü olan hayat sigortaları sözleşmelerinin hepsinde rizikonun konusu insan hayatı olduğu için sigorta sözleşmesi kurulurken rizikonun konusunun yani rizikonun hayatında gerçekleşeceği kişinin tarif edilerek belirlenmesi gerekmektedir.⁹⁵ Bu kişi tanımlanırken kişinin yaşı konusunda yanlış beyanda bulunulmuş olursa sigorta bedelinden gerçek yaşa göre alınması gereken prim oranına göre bir indirim yapılması öngörülmüştür.⁹⁶ Madde metninde öngörülmemiş olmakla birlikte gerçek yaşa göre daha fazla prim ödenmesi durumu gündeme geldiği takdirde ise sigorta bedeli ödenen prime göre artırılmalıdır. Artırımdan önce riziko meydana gelip de sigortacı tarafından sigorta bedeli ödenmiş olur ise bu eksik ödenmiş kısım sigortacı tarafından ikmal edilmelidir.

En az beş yıl sürmüş hayat sigortalarında sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün sözleşmenin kurulması sırasında ihlal edilmesi hali ve sözleşmenin devamı sırasında beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi hali ve yaptırımları TTK’nın 1498. ve 1499. maddeleriyle birbirlerine paralel şekilde düzenlenmiştir.

Metninin aşağıya aldığımız TTK m 1498 hükmünde sigorta ettirenin sözleşmenin akdi esnasındaki beyan yükümlülüğüne aykırı davranmasına ilişkin yaptırımları düzenlediğini görüyoruz:

“Sigortacı, yenilemeler de dâhil olmak üzere, sözleşmenin yapılmasından itibaren beş yıl geçmişse, sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması sırasında beyan yükümlülüğünü ihlal

⁹⁴ Kender (n 4) 267; Kayıhan ve Günergök (n 2) 241.

⁹⁵ Kender (n 4) 267.

⁹⁶ Kayıhan ve Günergök (n 2) 241.

etmiş olması nedeniyle sözleşmeden cayamaz, sadece prim farkı isteyebilir; meğerki, beyan yükümlülüğü kasıtlı bir şekilde ihlal edilmiş olsun. Sigorta ettiren, prim farkını ödemeyi kabul etmezse sigortacı, riziko gerçekleştiğinde ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta bedelini öder. Ancak, risk artışı beyan yükümlülüğünün ihlali nedeniyle sigortacının teknik esaslarına göre saptanan sınırlarının dışında kalmışsa, sigortacı sözleşmeden cayabilir. Yenilenen sözleşmelerde bu süre, ilk sözleşmenin yapıldığı tarihten başlar.”

Hayat sigorta sözleşmeleri akdedildiğinde sigortacının sahip olduğu haklar sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlaline bağlanan hukuki sonucu kaleme alan m 1439 hükmüne göre daha sınırlıdır. Hayat sigortası sözleşmelerinde TTK m 1498 ile ifade edilen beş yıllık süre geçtikten sonra sigortacı prensip itibarıyla bundan böyle sözleşmeden cayma (dönme) hakkına sahip olmaz. Sigortacı bu ihtimalde sadece prim farkı talebinde bulunabilir. Sigorta ettirenin prim farkını ödemeyi kabul etmemesi ihtimalinde dahi sigortacı sözleşmeye son veremez; riziko gerçekleştiğinde sigorta bedelini sigorta ettiren tarafından ödenmesi gereken toplam primle orantılı olarak öder. Bununla beraber beyan yükümlülüğünün ihlali sigorta ettirenin kastına dayanıyorsa yani sigorta ettiren bu yükümlülüğünü bilerek ve isteyerek ihlal etmişse sigortacı işte bu durumda sözleşmeden dönme hakkını da kullanabilir. Kasti ihlalleri kanun korumamıştır. Ancak bu konuda ispat külfeti sigortacıya aittir.

Öte yandan risk artışı, beyan yükümlülüğünün sigorta ettirenin ihlali nedeniyle sigortacının teknik esaslarına göre tespit edilen sınırlarının dışında kalmışsa, sigortacının yine sözleşmeden cayabileceği yani dönebileceği düzenlenmiştir. Yenilenen hayat sigortası sözleşmelerinde bu sürenin, ilk sözleşmenin yapıldığı tarihten itibaren işlemeye başlayacağı öngörülmüştür (karş TTK m 1498). Belirtmek gerekir ki bu durumun meydana gelmesi durumunda sözü geçen düzenlemenin pratikte hakkani olarak uygulanabilmesi ihtimali çok yüksek görünmemektedir. Kılı kırk yarar tarzda yapılan düzenlemeler çoğu kere kendi içinde çelişki ve çatışmalara da neden olabilmektedir.

Bu itibarla bize göre bu ihtimalde özellikle sigorta ettiren açısından asimetrik bir durum söz konusudur. Bundan ötürü hayat sigortalarına ait bu olarak sevk edilen bu düzenlemeler kanaatimizce meblağ (can) sigortalarının niteliğine uygun bulunmamaktadır.

Hayat sigortalarında riziko şahsının (sigortalının) sözleşmenin yapılması esnasında yaşının yanlış beyan edilmesi sonucu prim sigortacı tarafından düşük belirlenmişse, sigorta bedelinin, gerçek yaşa göre alınması gereken primin, belirlenen prime olan oranına göre indirilerek ödeneceğini, şayet indirimden önce riziko gerçekleşip sigorta bedeli ödenmiş olursa sigortacının ödediği fazla kısmın geriye verilmesini faiziyle birlikte talep edebileceği kabul edilmiştir. Öte yandan gerçek yaşa oranla bu kez fazla prim ödenmesi ihtimalinde, sigorta bedeli ödenen bu fazla prim oranında artırılmalıdır. Hakkani olan budur. Artırımdan önce sigorta bedeli ödenmiş olur ise eksik ödenen sigorta bedeli kısmın sigortacı tarafından tamamlanması gerekir.

Hayat sigortaları yönünden sözleşmenin devamı sırasındaki beyan yükümlülüğünün ihlali ve buna bağlanan yaptırım ise TTK m 1499 ile şöyle düzenlenmiştir:

“Sigortacı, rizikonun artmasından itibaren, yenilemeler de dâhil olmak üzere beş yıl geçmişse, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün ihlal edilmiş olması nedeniyle sözleşmeyi feshedemez; sadece prim farkı isteyebilir; meğerki, beyan yükümlülüğü kasıtlı bir şekilde ihlal edilmiş olsun. Sigorta ettiren prim farkını ödemeyi kabul etmezse, riziko gerçekleştiğinde sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak, sigorta bedelini öder. Ancak, beyan yükümlülüğünün ihlali nedeniyle riziko artışı, teknik esaslara göre tespit edilen sınırlar dışında kalmış ise, sigortacı sözleşmeyi feshedebilir.”

Bu düzenleme esasen hayat sigortalarında sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması sırasındaki beyan yükümlülüğünün ihlaline bağlanan yaptırımı düzenleyen TTK m 1498’e koşuttur, şu kadar ki, TTK m 1498 sigortacının sözleşmeden “caymasından” söz ederken, TTK m 1499 sigortacının sözleşmeyi “feshinden” bahsetmektedir. Bu farklılık da kuşkusuz önemlidir.

C. Hayat Sigortalarında İlgili Üçüncü Kişiler

1. Riziko Taşıyan Kişi (Sigortalı/Riziko Şahsı)

Hayat sigortası, sigorta ettirenin veya bir üçüncü kişinin hayatı üzerinde yapılabilir. Sigortacılık uygulamasında hayat sigortası yönünden hayatı üzerinde sigorta yapılan bu üçüncü kişiye sigortalı adı verilmektedir. Oysa sigorta hukukunun esas niteliğine uygun olarak sigortalı, yalnızca dolaylı temsil ilişkisi temelinde akdedilen başkası hesabına sigorta sözleşmelerinde gündeme gelebilir. Yani sigorta sözleşmesi hukukunda şayet sigorta akdi dolaylı temsil ilişkisi ile akdedilmiş olursa dolaylı temsilci sigorta ettiren, dolaylı temsil olunan ise sigortalı olarak isimlendirilir. Ancak TTK sigortalı kavramını her zaman bu anlamda kullanmamıştır. Nitekim başkasının hayatı üzerinde yapılan sigorta sözleşmesinde, sözleşmeden kaynaklanan bütün yükümlülükler ve borçlar sigorta ettirene ait olduğu gibi bütün haklar da yine ona aittir. Sadece sigorta edilen rizikonun bu üçüncü şahıs üzerinde gerçekleşmesi muhtemeldir. Onun ölmesi veya sözleşme ile belirlenmiş bir tarihte hayatta kalması şeklinde gelişen olaylar rizikoyu oluştururlar.⁹⁷ İşte öğretide riziko şahsı⁹⁸ adı verilen bu kişiye TTK sigortalı demektir. Halbuki hayat sigortasında riziko taşıyan kişi yani riziko şahsı belirlenince hayat sigortası sözleşmesi doğrudan veya dolaylı temsil yolu ile yapılan bir sigorta sözleşmesi niteliğinde olmaz. Yani TTK’nın hayat sigorta sözleşmelerine yönelik olarak sigortalı olarak nitelendirdiği riziko şahsı adı verilen bu kişi sigorta sözleşmesine hukuken taraf değildir. Bu itibarla yasal düzenlemede bu kişiye çoğu kez sigorta ettiren ile aynı kişiyi ifade edecek tarzda sigortalı denmesi isabetli olmamıştır.

Türk Ticaret Kanunu m 1487 hükmüne göre;

⁹⁷ Kayıhan ve Günergök (n 2) 145.

⁹⁸ Kender (n 4) 227; Yazıcıoğlu ve Şeker Öğüz (n 5) 87; Kayıhan (n 1) 57.

“(1) Hayat sigortası ile sigortacı, belli bir prim karşılığında, sigorta ettirene veya onun belirlediği kişiye, sigortalının⁹⁹ ölümü veya hayatta kalması hâlinde, sigorta bedelini ödemeyi üstlenir.

(2) Hayatı sigorta edilen kimse, ilk primin ödenmesinden önce ölmüşse sigorta sözleşmesi geçersizdir.”

Bu düzenlemeden anlaşıldığı üzere hayat sigorta sözleşmesiyle belirli bir kişinin ölümü veya belli bir tarihte hayatta kalması ihtimali üzerine sigorta bedelinin ödenmesi üstlenilmektedir. Bu sözleşmenin geçerli olabilmesi için, hayatı sigorta edilen kişinin sözleşme yapılırken yaşıyor olması gerekir. Hayatı sigorta edilen kişi, ilk primin ödenmesinden önce yaşamını yitirmişse sigorta sözleşmesinin geçersiz olacağı emredici tarzda vurgulanmıştır (karş TBK m 27/1).

Türk Ticaret Kanunu m 1490 düzenlemesine göre, sigorta ettiren, kendisinin veya başkasının hayatını, belirli bir zaman diliminde ölmesi veya hayatta kalma ihtimallerini sigorta ettirebilir. Başkasının hayatı üzerine sigorta yapılabilmesi için, menfaat unsuru kısmında belirttiğimiz üzere sigorta ettirenin o kişinin hayatının devamında maddi veya manevi menfaatinin bulunması şartı aranır.¹⁰⁰

Ayrıca, belirli bir zaman diliminde ölüm ihtimaline karşı akdedilen sigorta sözleşmelerinde, sigorta bedelinin mutlak (alışlagelmiş) cenaze giderlerini aşması hâlinde sigortalının veya varsa kanuni temsilcisinin yazılı izninin aranacağı öngörülmüştür. Sigortalı on beş yaşından büyükse yasal temsilcinin dışında ayrıca onun da onayı alınır. Bu onay yani izin alınmadan kurulan sözleşme, sonrasında icazet verilmediği takdirde geçersizdir. Yasal temsilcinin lehtar olarak atadığı veya kendisinin sigorta ettiren olduğu durumlarda, yasal temsilcinin iznin verilmesinde sigortalıyı temsil yetkisinin bulunmayacağı öngörülmüştür (TTK m 1490/3).

Menfaat koşulunun sözleşmenin yapılmasından sonra ortadan kalkması durumunda sözleşmenin o andan itibaren geçersiz hâle geleceği; ancak, sigorta ettirene iştirak değerinin ödenmesi gerektiği de hükme bağlanmıştır (TTK m 1490/son).

Belirli bir tarihte ölüm rizikosuna karşı yapılan hayat sigortalarında eğer lehtar sözleşme ile belirtilmiş değilse, sözleşmenin sigorta ettirenin mirasçıları (küllî halefler) lehine, belirli bir

⁹⁹ Buradaki “sigortalı” deyiminden “riziko şahsı” anlaşılmalıdır. Esasen TTK’nın bu husustaki yerde “sigortalı” yerine “riziko şahsı” terimini kullanması daha uygun olurdu. Böylece dolaylı temsil hükümlerinin uygulandığı başkası hesabına sigortada kullanılan sigortalı terimi ile karışıklık da gündeme gelmezdi.

¹⁰⁰ Yazıcıoğlu ve Şeker Öğüz (n 5) 87; “Hayat sigortası sözleşmesinin yapılabilmesi için, sigortayı yaptıran kimsenin, hayatı sigorta ettirilen kimsenin hayatının devamında, maddi veya manevi yararının bulunması, sigortanın geçerlik koşuludur. Yasalarımızda (kan kardeşlik) ilişkisi hakkında bir düzenleme yoktur. Ancak, Türk folkları ile örf ve adetlerinde kan kardeşlik, kişileri bir anlamda akrabalık bağlarına benzer bir biçimde bağlayan özel bir ittifak olarak tanımlanmış ve ayrıca bu ilişkinin aynı hak ve imtiyazlarından yararlanan kuvvetli bir dostluk olduğu da vurgulanmıştır. Dolayısıyla aralarında kan kardeşlik ilişkisi bulunan kan kardeşlerden her birinin hayatının devamında, bir diğerinin manevi yararının bulunduğunun kabulü gerekir”. Y.11.HD., 09.06.1995, E.1995/3856, K.1995/4829 sayılı kararı, Kayıhan (n 1) 57; Yazıcıoğlu ve Şeker Öğüz (n 5) 87.

tarihte yaşama ihtimaline karşı yapılmış olan hayat sigortalarında ise sigortalı yani riziko şahsı lehine yapıldığı kabul olunur (TTK m 1494/2).

2. Lehtar

Hayat sigortası sözleşmesi üçüncü kişinin lehine akdedilebileceği görülmektedir. Lehine sigorta sözleşmesi yapılan ve böylece riziko gerçekleştiğinde sigorta bedelinden yararlanacak olan kişiye lehtar olarak adlandırılır.¹⁰¹ Hayat sigortalarında lehtar, sigorta sözleşmesi ilişkisinde sigorta ettiren tarafından sözleşmeyle tayin edilen hak sahibidir. Bu tayin, sigorta sözleşmesinin akdedilmesi aşamasında olabileceği gibi, sözleşmenin akdedilmesinden sonra da gündeme gelebilir.¹⁰² Kuşkusuz lehtar ile sigortalının (hayat sigortalarında riziko şahsı) aynı kişi olmalarının önünde hukuki bir engel bulunmamaktadır.

Üçüncü bir kişinin lehtar gösterilmesi suretiyle yapılan hayat sigortaları hukuki nitelikleri itibariyle TBK m 129 öngörülen üçüncü kişi yararına sözleşmeler olarak nitelendirilirler.¹⁰³

Genel olarak üçüncü kişi yararına akdedilen bir sözleşmenin, üçüncü kişiye borçludan ifayı isteme yetkisinin tanınmış olup olmamasına göre “eksik üçüncü kişi yararına sözleşme” veya “tam üçüncü kişi yararına sözleşme” şeklinde akdedilebilmektedir.¹⁰⁴

“Üçüncü kişi yararına eksik sözleşme” ile genel olarak borçludan edimin ifasını isteme yetkisinin, sadece alacaklıya ait olduğu bu türden sözleşmeler kastedilir. Bu ihtimâlde, yararına sözleşme akdedilen üçüncü kişi, borçludan ifa isteminde bulunma yetkisini haiz olmaz. Alacaklı, alacağı üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunabilir, örneğin alacağını başkasına devredebileceği gibi, borçluyu ibra dahi edebilir.

“Üçüncü kişi yararına tam sözleşme” ile ise hem alacaklının hem de lehine sözleşme akdedilen üçüncü kişinin borçludan ifa talebinde bulunabileceği anlaşılar. Üçüncü kişiye ifayı talep etme yetkisinin verilmesi açık (sarih) ve örtülü (zımni) olabileceği gibi, bu durum yerleşik örf ve âdetten de çıkarılabilir. Fakat bu ihtimâlde de ifanın istenış biçimine göre “birlikte üçüncü kişi yararına tam sözleşme” veya “münhasır üçüncü kişi yararına tam sözleşme” gibi farklı türler ortaya çıkabilmektedir.¹⁰⁵

Üçüncü kişi yararına tam sözleşmede de prensip itibariyle alacaklı, alacağı üzerinde yine dilediği gibi tasarrufta bulunma imkânına sahiptir. Bu durumda o, gene alacağını devredebilir veya borçluyu ibra edebilir. Ancak yararına sözleşme akdedilen üçüncü kişi veya halefleri, sözleşmeden doğan hakkı kullanmak istediklerini borçluya bildirmişse artık alacaklı, tek başına borçluyu borçtan ibra edemez.¹⁰⁶

¹⁰¹ Yazıcıoğlu ve Şeker Öğüz (n 5) 88.

¹⁰² Ulaş (n 10) 42.

¹⁰³ Kayıhan ve Günergök (n 2) 146.

¹⁰⁴ Kayıhan ve Günergök (n 2) 147.

¹⁰⁵ Şener Akyol, *Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme* (İstanbul 2008) 10 vd; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (C 1, İstanbul 1998) 1146.

¹⁰⁶ Akyol (n 105) 185 vd.

Bütün üçüncü kişi lehine yapılan tam sözleşmelerde olduğu gibi,¹⁰⁷ üçüncü kişi lehine yapılmış olan hayat sigortası sözleşmesinde de lehtar, bu sözleşmeye istinaden hak sahibi olan kişidir. Üçüncü kişi yararına yapılmış olan hayat sigorta sözleşmeleri, aksi sigorta sözleşmesi ile açıkça kararlaştırılmadığı sürece prensip itibarıyla “üçüncü kişi lehine tam sözleşme” olarak nitelendirilir (TTK m 1493/7).

Bundan dolayı ölüm rizikosu için yapılan bir hayat sigortasında, riziko gerçekleştiğinde, lehtar kural olarak doğrudan doğruya sigorta alacağına hak kazanır. Bu hukuken bir ölüme bağlı tasarruf yani ölenin ölümünden sonra işlerlik kazanacak bir işlem niteliğinde olmadığı için lehtarın alacağı ölen sigortalının terekesine dâhil olmaz, lehtar da terekenin borçlarından sorumlu tutulamaz.¹⁰⁸ Zira hayat sigortası tamamen sigorta hukukuna özgü sağlar arası bir hukuki işlem niteliğinde bulunduğu için lehtar, sigorta ettirenin mirasçısı konumunda bile olsa ölüm rizikosu gerçekleştiği takdirde, sigorta bedelini, miras hükümleri çerçevesinde değil, sigorta hukuku kuralları içinde isteme hakkına sahip olacaktır (TTK m 1493).¹⁰⁹

Lehtar TTK’nın 1493/1 düzenlemesi gereğince gerçek veya tüzel kişi olabilir.

II. HAYAT SİGORTALARININ TÜRLERİ

A. Rizikonun Niteliğine Göre Hayat Sigortaları

1. Ölüm İhtimaline Karşı Hayat Sigortası

Ölüm ihtimaline karşı akdedilen sigorta sözleşmesinde, sigortacı sigorta ettirenin ödediği prim karşılığında, sigorta ettirenin/sigortalının sözleşmenin güvence süresi içinde ölümü ihtimalinde onun mirasçılarına veya hayatında iken bir lehtar tayin etmiş ise lehtara sigorta bedelini sigorta tazminatı olarak ödemeyi üstlenmektedir (TTK m 1487/1).

2. Belirli Bir Tarihte Hayatta Olma İhtimaline Karşı Yapılan Hayat Sigortası

Belirli bir tarihte yaşama yani hayatta olma ihtimaline karşı akdedilen hayat sigortası sözleşmesinde ise, sigortacı, sigorta ettirene, ödediği prim karşılığında onun belirli bir tarihte hayatta kalması durumunda, sigorta bedelini sigorta tazminatı olarak ödemeyi taahhüt eder (TTK m 1487/1).

3. Karma Hayat Sigortası

Bazen, ölüme karşı sigorta ile yaşama ihtimaline karşı sigorta birlikte de yapılmaktadır. Bu iki sigorta türü birlikte yapıldığı takdirde ortaya çıkan sigortaya “karma” veya “karmaşık” sigorta adı verilmektedir. Bireysel hayat sigortasının bu şekilde akdedilmesine kanunen bir engel yoktur.

¹⁰⁷ Safa Reisoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (14. bs, İstanbul 2000) 322.

¹⁰⁸ Kender (n 4) 230.

¹⁰⁹ Ulaş (n 10) 43; Yazıcıoğlu ve Şeker Öğüz (n 5) 88–89.

B. Sigorta Ettiren / Sigortalı Sayısı Bakımından Hayat Sigortaları

1. Bireysel (Ferdî) Hayat Sigortası

Bireysel (ferdî) hayat sigortaları riziko kişisi olarak sadece bir kişiyi kapsayan hayat sigorta sözleşmeleridir. İşte bu durumda bireysel (ferdî) hayat sigorta sözleşmesinden bahsedilir. Sigorta ettiren niteliği bakımından bu hayat sigortasını üç türde de akdedebilir.

2. Grup Hayat Sigortası

a. Genel Olarak Grup Hayat Sigortaları

Can sigortalarında riziko şahsı belirli bir kişi olabileceği gibi bir grup da olabilir. Bireysel (tek kişi) olarak hayat veya kaza sigortası akdetmek yerine tek bir sigorta sözleşmesi ile birçok kişinin hayat sigortası güvencesine ulaşması sağlanabilmektedir. İşte bu durumda grup hayat sigortalarından söz edilir. Grup sigortasının, kamusal zorunlu olarak sosyal güvenlik sigortalarının daha etkin bir hale gelmesine yardımcı nitelikte özel bir sigorta olduğunu ve henüz ülkemizde istenilen düzeyde olmamasına karşın gelişmiş ülkelerde hızla büyüyen bir sigorta durumuna geldiği ifade edilmektedir.¹¹⁰

Hukukumuzda TTK'nın 1496. maddesinde grup sigortasına ilişkin temel kuralları aşağıdaki şekilde düzenlemiştir:

“(1) En az on kişiden oluşan, sigorta ettiren tarafından, belirli kıstaslara göre kimlerden oluştuğunun belirlenebilmesi imkânı bulunan bir gruba dâhil kişiler lehine, tek bir sözleşme ile sigorta yapılabilir. Sözleşmenin devamı sırasında gruba dâhil herkes sigortadan, grup sigortası sözleşmesi sonuna kadar yararlanır. Sözleşmenin yapılmasından sonra grubun on kişinin altına düşmesi sözleşmenin geçerliliğini etkilemez.

(2) Grupta yer alan her kişiye poliçe içeriğini özetleyen bir belge verilir.

(3) Grup sigortalarında lehtar atama hakkı, aksi kararlaştırılmamışsa, grupta yer alan kişiye aittir.

(4) Sözleşme süresi içinde gruptan ayrılma hâlinde grup sigortası ile sağlanan teminat, aksi kararlaştırılmamışsa, sigorta ettiren, sigortalı veya lehtar tarafından bireysel olarak devam ettirilebilir. Sigortalı veya lehtarın sözleşmeye bireysel olarak devam etmesi ancak sigorta ettiren sıfatıyla olur. Bu kişiler geçmiş günlere ait kendilerine düşen prim borçlarından, önceki sigorta ettirenle birlikte sorumludur.

(5) Grup sigortalarında ayrılma, ödünç alma, indirme, bildirim yükümlülüğü ve ilgili diğer konular Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanlık tarafından çıkartılacak yönetmelikle düzenlenir.”

Grup hayat sigortaları sigorta ettiren niteliği bakımından üç türde de yapılabilir. TTK m 1496 can sigortalarının hayat sigortalarına ilişkin kısmında yer almakla beraber bu düzenleme,

¹¹⁰ Kayihan ve Günergök (n 2) 41–42.

TTK m 1510/2'nin marifetiyle kaza sigortalarında ve TTK m 1519 gereğince hastalık ve sağlık sigortalarında uygulama alanı bulacak bir düzenlemedir.

b. Tontinler

Tontin hayat sigortaları, sigorta hukukunun tarih ve uygulamasında önemli bir yere sahip bulunan sigortalardır. Tontin sigortaları ismini XVII. yüzyılda İtalya'da yaşayan Lorenzo Tontin (1602 – 1684)'den almıştır. Zira kendisi hem banker hem de doktor olan Lorenzo Tontin belirli sayıdaki kişileri bir araya getirerek, yine aralarında kararlaştırdıkları bir süre için ortaya belirli miktarda bir para koyulması sağlamış, kararlaştırılan süre sonunda hayatta kalanların toplanan parayı aralarında paylaşmasına dayanan bir sigorta sistemi kurmuştur. Bu sisteme “*Tontines*” ismi verilmiştir.¹¹¹ İnsanların çoğunun içgüdüleri kendilerinin başkalarından daha çok yaşayacaklarına inandıklarından dolayı bu sistem o koşullarda büyük bir rağbet görmüştür. Ancak bu sistemde önce yaşamını yitirenlerin ekonomik kayba uğradıkları düşünüldükçe, başlangıçta belirlenen süreden önce ölen katılımcılar için de ölüm rizikosuna karşılığı prim ödenmesi öngörülerek sonraki dönemde bugünkü anlamıyla hayat sigortalarına geçiş de başlamış oldu.¹¹²

Türk Hukuku'nda 6762 sayılı eTTK m 1333 ile kesin yasaklanmış olan tontinler, 6102 sayılı yürürlükteki TTK ile yeniden serbest bırakılmıştır.

Tontin hayat sigortasına yönelik sevk edilen TTK m 1488 hükmüne göre:

“(1) Birden çok kişi tarafından verilen katkı payları ile oluşturulan varlıkların, belirli bir tarihte hayatta kalanlar ve ölenin önceden belirlemiş olması hâlinde, lehtarlar arasında paylaştırılması ilkesi uyarınca tontinler kurulabilir”.

Tontin sigorta poliçesi (*tontine policy of insurance*), sisteme katılım sağlayanların belli bir primle katıldıkları tontin fonunun işletilmesi sonucunda edinilen gelirin katılımcılara kâr payı olarak ödendiği, katılımcının ölmesi durumunda ise kendisine düşen kâr payının lehtarın önceden belirlenmemesi (TTK m 1488/1) durumunda prensip olarak katılımcının kendi yasal haleflerine değil diğer katılımcılara dağıtıldığı ve tek katılımcı hayatta kalıncaya kadar sürecin devam ettiği bir grup hayat sigortası niteliğinde olduğu görülmektedir.¹¹³

Esasında tontinin sigorta mahiyetini taşıdığı şüphelidir. Sigorta istatistik kanunlarına tabidir. Halbuki tontin ile şahısların hayatı üzerinde spekülasyon yapılmaktadır. Bu sebeple tontin kanımızca bir baht (şans) oyunudur.¹¹⁴ Bu itibarla tontini gerçek anlamda bir sigorta kurumu olarak görmek kanımızca oldukça güçtür.¹¹⁵

Tontin bir grup hayat sigortası türü olduğu için en az 10 kişinin katılımı ile kurulabilir (TTK m 1496). Anlaşıldığı üzere tontinde katılımcılar anaparalarını geri alamazlar, iştirah hakları bulunmaz. Buna karşılık kendilerine hayat boyu kâr payı verileceği esası vardır.

¹¹¹ Hirsch, (n 20) 173.

¹¹² Kayıhan ve Günergök (n 2) 10.

¹¹³ Kayıhan ve Günergök (n 2) 40.

¹¹⁴ Bozer (n 6) 226.

¹¹⁵ Bozer (n 6) 226.

Sistemde katılımcı sayısı ölüm sebebiyle azaldıkça diğer katılımcıların kâr payları artar, nihayetinde en son katılımcı hayatta kalana kadar devam eder ve her katılımcıdan daha çok yaşayan bu şanslı bu kişi fonda biriken tüm parayı alır. Bu nedenle Avrupa’da bazı vakıalarda tontin sigortaları için cinayetler dahi işlenmiştir. Kanımızca bu kurum Türk tarihi, kültürü, örf-adetleri ve maneviyatı açısından hiçbir şekilde uygun değildir. Avrupa Birliği sürecine uyum saikiyle 6102 sayılı TTK’ya alındığı anlaşılan bu kurumun kabul edilmesi bize göre doğru olmamıştır ve behemehâl pozitif hukuk yürürlüğümüzden kaldırılmalıdır.¹¹⁶

C. Sigorta Bedelinin Ödenme Şekli Bakımından Hayat Sigortaları

Bu başlık altında hayat sigortaları meblağ (toplu para) ödemeli hayat sigortası ve gelir (irat) ödemeli hayat sigortası olarak iki kısma ayrılarak incelenir.

1. Meblağ (Toplu Para) Ödemeli Hayat Sigortası

Hayat sigorta sözleşmeleri, rizikonun meydana gelmesiyle beraber sigorta ettirene/sigortalıya veya lehdara sigorta bedelini bir defada (defaten) toplu olarak ödenmesini öngördüğü durumlarda meblağ ödemeli hayat sigortası gündeme gelir.¹¹⁷

2. Gelir (İrat) Ödemeli Hayat Sigortası

Rizikonun gerçekleşmesiyle birlikte sigorta bedelinin sigorta ettirene/sigortalıya veya lehdara bir defada toplu olarak ödenmesinin yerine gelir şeklinde tediyesinin kararlaştırıldığı hayat sigorta sözleşmelerine de gelir ödemeli hayat sigortası adı verilmektedir.¹¹⁸

3. Karma Ödemeli Hayat Sigortası

Hayat sigortası sözleşmelerinin meblağ ödemeli ve gelir ödemeli hayat sigortaları şeklinde yapılmasını engelleyen bir yasal düzenleme yoktur. Bu itibarla TBK m 26’nın çizdiği sözleşme serbestisi çerçevesinde hayat sigortası sözleşmesinin karma ödemeli biçimde yapılması mümkündür.

III. HAYAT SİGORTALARINDA ZAMANAŞIMI

A. Sigorta Tazminatı Alacağı Açısından

Sigorta sözleşmesinden doğan karşılıklı borç ve alacaklara yönelik olarak TTK m 1420 hükmü, sorumluluk sigortalarına (pasif zarar sigortaları) yönelik zamanaşımı sürelerini saklı tutarak konuya ilişkin şu aşağıdaki genel düzenlemeyi sevk etmiştir:

“Sigorta sözleşmesinden doğan bütün istemler, alacağın muaccel olduğu tarihten başlayarak iki yıl ve 1482’nci madde hükmü saklı kalmak üzere, sigorta tazminatına ve sigorta bedeline ilişkin istemler herhâlde rizikonun gerçekleştiği tarihten itibaren altı yıl geçmekle zamanaşımına uğrar.”

¹¹⁶ Kayıhan ve Günergök (n 2) 41.

¹¹⁷ Ulaş (n 10) 175.

¹¹⁸ Ulaş (n 10) 175.

Görüldüğü üzere; “*sorumluluk sigortası dışındaki zarar ve can sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar kural olarak iki yıllık zamanaşımı süresine tabidir*”. Fakat hüküm bu sürenin yanında “altı yıllık” azami bir süre daha zikretmiştir. Sigorta sözleşmelerinden doğan bütün talep haklarının iki yılda zamanaşımına uğrayacağını düzenleyen TTK m 1420 hükmü, TTK m 1452 hükmünden ötürü tam (mutlak) emredici bir karakteri haizdir ve taraflarca bu sürenin aksi sözleşme ile kararlaştırılamaz, kararlaştırılmış olsa dahi TTK m 27 hükmüne göre geçersiz sayılacaktır.

Buna karşılık TTK’nın öngördüğü bu zamanaşımı süresi sözleşmelere hâkim olan nispilik ilkesi gereğince sadece sigorta sözleşmesine taraf olanlar arasında geçerli olup onları hukuken bağlar. Yani ilgili sigorta sözleşmesine taraf olmayan üçüncü kişilerin sigortacı aleyhine açması muhtemel davalarda genel hükümlerin uygulanması söz konusu olur.¹¹⁹ Öte yandan TTK muacceliyet olgusunu rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya bildirmeye bağlamıştır. TTK m 1446/1, sigorta ettirene, rizikonun gerçekleştiğini öğrenince durumu gecikmeksizin sigortacıya bildirme yükümlülüğü (külfeti) yüklemiştir. TTK’nın 1427/2 ise sigorta tazminatının ifasının ne zaman muaccel olacağını şu şekilde hükme bağlamıştır:

“*Sigorta tazminatı veya bedeli, rizikonun gerçekleşmesini müteakip ve rizikoyla ilgili belgelerin sigortacıya verilmesinden sonra sigortacının edimine ilişkin araştırmaları bitince ve her halde 1446. maddeye göre yapılacak ihbardan kırkbeş gün sonra muaccel olur. Can sigortaları için bu süre onbeş gündür. Sigortacıya yüklenemeyen bir kusurdan dolayı inceleme gecikmiş ise süre işlemez.*”

Hayat sigorta sözleşmelerinde rizikonun gerçekleşmesi durumu sigorta ettiren/sigortalı veya duruma göre lehdar tarafından sigortacıya TTK m 1446/1’e göre bildirilmelidir. Hayat sigorta sözleşmeleri nitelikleri itibarıyla meblağ (can) sigortalarından kabul edildiğinden, sigortacının sigorta tazminatını ifa borcu TTK m 1427/2’ye göre bu bildirimden aldıktan en fazla “on beş gün” geçtikten sonra yasa gereği muaccel olacaktır. Bu durumda sigorta tazminatının talebine ilişkin dava açma hakkı da bu muacceliyet tarihine göre tespit edilecektir.

Sigortacının sigorta tazminatını ifasının muaccel olması olgusu ile sigortacının temerrüde düşmesi olgusu birbirinden farklıdır. Nitekim genel hükümlerde borcun muaccel olması ile borçlunun temerrüdü kavramları birbirinden farklı hukuki kavramlardır.¹²⁰ Borçlunun temerrüde düşmesi için genel olarak borç hem muaccel hem ifası mümkün olmalı hem de ifası için kural olarak alacaklının borçlusuna ihtarda bulunması gerekmektedir. TTK’nın sigorta ettirene yüklemiş olduğu rizikonun gerçekleştiğini ihbar yükümlülüğü ile TBK’da öngörülen temerrüt ihtarı, içerik ve nitelikleri bakımından esasen birbirlerinden farklıdır.¹²¹ Ancak sigorta hukukunda kanun koyucu sigorta ettirenleri daha fazla zora

¹¹⁹ Karş Ömer Bağcı, ‘Sigorta Sözleşmelerinden Kaynaklanan Taleplerde Zamanaşımı’ (2016) [11] Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 163 vd.

¹²⁰ Şaban Kayıhan, ‘Sigorta Sözleşmelerinde Sigortacının Sigorta Tazminatını İfasında Temerrüt ve Hukuki Sonuçları’ (2022) 7 [3] Regesta 396.

¹²¹ Hayri Taşyürek, *Kasko Sigortası* (Ankara 2001) 138; Kayıhan (n 120) 396.

sokmamak adına borçlar genel hükümlerinde öngörülen borçlunun temerrüde düşmüş sayılması için gereken koşulları sigorta ettiren lehine yumuşatmıştır. Sigorta ettiren eğer rizikonun gerçekleştiğini ihbar yükümlülüğünü yerine getirmiş ise bir de kendisine ayrıca TBK'daki ihtar yükümlülüğünü yüklememiş ve TTK m 1427/4 fıkrasında şu şekilde açık bir düzenleme getirmiştir: *“Borç muaccel olunca, sigortacı ihtarla gerek kalmaksızın temerrüde düşer.”*

Yani TTK sigorta sözleşmesi hukukunda sigorta ettiren sigorta konusu olay gerçekleşince kendisine yasal olarak yükümlenen rizikonun gerçekleşmesini sigorta ettirene ihbar külfetini yerine getirince artık sigortacı yeni bir ihtarla ihtiyaç duyulmaksızın temerrüde düşmüş olacaktır O halde burada önemli olan olgu sigortacının kendisine yapılan rizikonun gerçekleştiği ihbarı ile durumu öğrenmesi keyfiyetidir.

Bir başka taraftan sigorta ettiren rizikonun meydana geldiğini bildirme yükümlülüğünü yerine getirmemesine karşın (kasten yerine getirmeme hali hariç), sigortacının rizikonun gerçekleştiğini zaten öğrendiğini kanıtladığı durumlarda (örneğin sigortacının durumu tespit ettirmek için eksper görevlendirmesi, ana akım medyada rizikonun gerçekleştiğinin haber olması gibi), sigortacının temerrüdü için kanaatimizce ayrı bir temerrüt ihtar çekmesi gene aranmamalıdır. Bu düşünce tarzı yasal düzenlemeye ve özel sigorta hukukunun ruhuna da uygun olur.¹²²

Bütün bu açıklamalarımızdan çıkan sonuca göre hayat sigortalarında da prensip itibariyle sigorta ettiren/sigortalı rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya bildirme yükümlülüğünü yerine getirdiğinden itibaren “on beş gün” geçtikten sonra sigortacının sigorta tazminatını ifa borcu muaccel hale gelir ve sigortacıya yeniden bir ihtar çekilmesine ihtiyaç duyulmaksızın temerrüt olgusu oluşur ve temerrüde bağlanan hukuki sonuçlar uygulama alanı bulur (bkz TTK m 1427/2, 4, karş TBK m 117 vd).¹²³

Ölüm ihtimaline karşı akdedilen hayat sigortası sözleşmelerinde riziko kişinin sözleşmenin tarafı olan sigorta ettiren olmadığı ve onun sigorta güvence süresi içinde yaşamını yitirmesi ihtimalinde ölenin mirasçıları lehtar olmuşlar ise ölüm olayını öğrenmemiş ve sigorta şirketine bu yönde bir beyanda da bulunmamış olurlarsa altı yıllık uzun zamanaşımı süresinin ölüm olayının vuku bulması tarihinden itibaren işlemeye başladığını kabul etmek gerekir. Aynı ihtimal sigorta ettirenin riziko kişisi olarak kendisini tayin etmesi ve ölümü ihtimaline göre lehtar belirlemesi durumunda da söz konusu olacaktır.

Keza hayatı ölüm ihtimaline karşı sigorta edilen sigorta ettiren veya ondan başka riziko şahsı ceza kanunlarına göre suç sayılan bir olayda ölmüş olabilir. Bu durumda ilgili TCK bu suç için TTK ile öngörülen zamanaşımı süresinden daha uzun bir zamanaşımı süresi öngörüyor ise bu uzun zamanaşımı süresi hayat sigortası sözleşmeleri bakımından da uygulanma alanı bulmalıdır gerekir kanısındayız. Çünkü bu hususa ilişkin genel hukuk anlayışı bu şekildedir. Örneğin haksız fiilden kaynaklı davalar için suç oluşturan durumlarda ceza kanunları tarafından

¹²² Kayıhan (n 120) 396.

¹²³ Kayıhan (n 120) 396.

öngörülen uzun zamanaşımı sürelerinin hukuk davalarında da uygulanacağı kabul edilmektedir (TBK m 72/1).

B. Sigortacının Prim Alacağı Yönünden

Türk Ticaret Kanunu m 1420/1 hükmü sigorta sözleşmelerinde kaynaklanacak tüm istemleri kapsayan genel nitelikteki bir zamanaşımı süresi öngörmüştür. Sigortacının prim alacağını talep etmesi hakkı sigorta sözleşmesinden doğduğuna göre sigortacının prim alacağı da TTK m 1420/1 hükmünün genel düzenlemesi kapsamına dahildir. Dolayısıyla sigortacının sigorta sözleşmesinde kararlaştırılan prim alacağı, muaccel olduğu andan itibaren başlayacak iki yıllık zamanaşımı süresine tabi olur. Şu hale göre burada prim alacağının ne zaman muaccel olacağının belirlenmesi gerekmektedir.

Sigorta ettirenin borç ve yükümlülükleri (külfetleri – *obligenheit*) öngörülürken prim ödeme borcunun ödeme zamanı kara ve denizde eşya taşıma sigortaları hariç sigortacının sigorta poliçesinin teslim emesi borcuna bağlanmıştır.¹²⁴ Buna göre, sigortacının sigorta ettirenden primlerin ödenmesini isteyebilmesi için sigorta poliçesini sigorta ettirene teslim etmiş olması gereklidir.¹²⁵ Sigorta sözleşmesinin ispat aracı olan sigorta poliçesinin tanzim edilmesi ve sigorta ettirene teslimi TTK tarafından sigorta şirketine bir borç olarak yükümlenmiştir. Hatta geç teslim edilmesi sigorta ettiren için zararlara sebep olursa sigorta şirketinin aleyhine olarak bir dizi hukuki sonuçlar da gündeme gelebilmektedir. Gerçekten TTK m 1424/1 düzenlemesine göre:

“Sigortacı, sigorta sözleşmesi kendisi veya acentesi tarafından yapılmışsa sözleşmenin yapılmasından itibaren yirmidört saat, diğer hallerde on beş gün içinde yetkililerce imzalanmış bir poliçeyi sigorta ettirene vermekle yükümlüdür. Sigortacı poliçenin geç verilmesinden doğan zararlardan sorumludur.”

Bu maddeye göre sigortacının poliçeyi verme borcunun ifası ile sigorta ettirenin prim ödeme borcu muacceliyet kazanmış olacaktır. Nitekim TTK m 1431/1 hükmüne göre:

“Sigorta priminin tamamının, taksitle ödenmesi kararlaştırılmışsa ilk taksidin, sözleşme yapılır yapılmaz ve poliçenin teslimi karşılığında ödenmesi gerekir. Karada ve denizde eşya taşıma işlerine ilişkin sigortalarda sigorta primi, poliçe henüz düzenlenmemiş olsa bile, sözleşmenin yapıldığı anda ödenir.”

Bu hüküm gereğince, sigorta sözleşmesi ister şifahi (sözel) ister yazılı akdedilmiş olsun prim ödeme borcu doğmuştur.¹²⁶ Ancak bu borç TBK m 90’ın genel düzenlemesi olan “*ifa zamanı taraflarca kararlaştırılmadıkça veya hukuki ilişkinin özelliğinden anlaşılmadıkça her borç, doğumu anında muaccel olur*” ilkesine göre değil, bu konuda özel düzenleme niteliğinde bulunan TTK m 1431/1 hükmüne göre sigorta poliçesinin sigorta ettirene teslimi ile sigorta

¹²⁴ Bu konuda detay için bkz. Şaban Kayıhan, ‘Sigorta Sözleşmesinde Sigorta Ettirenin Prim Ödeme Borcunda Temerrüt ve Hukuki Sonuçları’ içinde *III. Ticaret Hukuku Kongresi* (İstanbul 2023) 457–474.

¹²⁵ Bozer (n 6) 57.

¹²⁶ Arseven (n 11) 122; Kayıhan (n 1) 149.

ettirenin prim ödeme borcu muaccel hale gelecektir.¹²⁷ Nihayetinde sigorta poliçesinin verildiği tarihte prim alacağı muacceliyet kazanacağından, iki yıllık zamanaşımı süresi de bu tarihten itibaren işlemeye başlayacak demektir.¹²⁸

SONUÇ

Hayat sigorta sözleşmeleri, meblağ (can) sigortaları ayrımında yer alır. Diğer iki can sigortası türleri kaza sigortaları ile hasatlık ve sağlık sigortalarıdır. Konumuzu oluşturan hayat sigorta sözleşmeleri kendi içinde çeşitli bakış açıları ile sınıflandırmaya tabi tutulabilmektedir.

Çalışmamız çerçevesinde detaylı incelediğimiz bu sınıflandırmayı aşağıdaki başlıklar altında özetlememiz mümkündür:

“Rizikonun niteliğine göre hayat sigortaları” (bkz TTK m 1487)

- Ölüm ihtimaline karşı hayat sigortası,
- Belirli bir tarihte yaşama ihtimaline karşı hayat sigortası,
- Karma hayat sigortası.

“Sigorta ettiren / sigortalı sayısı bakımından hayat sigortaları”

- Bireysel (ferdî) hayat sigortası (TTK m 1487),
- Grup hayat sigortası olarak temelde iki başlık altında düzenlenmiştir (TTK m 1496).

“Sigorta bedelinin ödenme şekli bakımından hayat sigortaları”

- Meblağ (toplu para) ödemeli hayat sigortası,
- Gelir (irat) ödemeli hayat sigortası,
- Karma ödemeli hayat sigortaları.

Tontin hayat sigortaları da TTK m 1488 hükmü ile grup hayat sigortaları olarak düzenlenmişlerdir. Oysa bu sigortalara bir önceki 6762 sayılı eTTK döneminde izin verilmemişti (bkz eTTK m 1333).

Tontin hayat sigortalarında sigortacılık tekniği açısından çok önemli olan istatistik bilimi çok önemsenmemektedir. Tontin sigortaları katılımcıların belli bir ödemeye katıldıkları ortak ekonomik fonun işletilmesi sonucu elde edilen getirinin katılımcılara kâr payı olarak ödendiği, katılımcının ölmesi durumunda ise kendisine düşen kâr payının lehtarın evvelinden belirlenmemesi (TTK m 1488/1) ihtimalinde kural olarak kendi haleflerine değil diğer katılımcılara dağıtıldığı ve tek katılımcı hayatta kalıncaya kadar sürecin devam ettiği grup hayat sigortası niteliğindedir.

Kanaatimizce tontinin sigorta niteliğinde olduğu şüphelidir. Zira işaret ettiğimiz üzere sigortacılık istatistik kanunlarına tabidir. Oysa tontin ile kişilerin hayatları üzerinde spekülasyon yapılmaktadır. Bu sebeple tontin özünde bir sigorta olmayıp baht (şans) oyunu

¹²⁷ Arseven (n 11) 122; Tüzemen Atik ve Yolal (n 51) 15.

¹²⁸ Rıza Ayhan, Hayrettin Çağlar ve Mehmet Özdamar, *Sigorta Hukuku Ders Kitabı* (Ankara 2019) 229.

şeklinde sonuçlanmaktadır. 1602 – 1684 arası (XVII. yy) yaşayan Lorenzo Tontin adlı bir İtalyan'ın icat ettiği bu kurumu kanımızca sigorta olarak görmek oldukça güçtür.

Tontin bir grup hayat sigortası türü olduğu olarak teorik olarak en az 10 kişiyle kurulabilir (TTK m 1496). Yasal düzenlemeden anlaşıldığı üzere tontinlerde katılımcılar anaparalarını geri talep edemezler. Buna karşılık kendilerine yaşamları boyunca kâr payı verilir. Grupta katılımcı sayısı ölüm sebebiyle azaldıkça diğer katılımcıların kâr payı artar, nihayetinde en son katılımcı hayatta kalana kadar bu durum devam eder ve en son hayatta kalan bu kişi ortak ekonomik fonda biriken tüm parayı alır. Tontin sigortalarının plan ve programı bu şekildedir. Bu itibarla Avrupa'da bazı vakıalarda tontin için cinayetler dahi işlenmiştir. Kanımızca bu tontin kurumu Türk tarihi, kültürü, örf-adetleri ve maneviyatı açısından toplumumuza hiçbir şekilde uygun bir kurum değildir. Avrupa Birliği sürecine uyum saikiyle 6102 sayılı TTK'ya alındığı düşünülen bu kurumun kabul edilmesi bize göre doğru olmamıştır ve behemehâl kaldırılmalıdır.

Genel olarak tüm sigorta sözleşmelerinde sigortacının asıl borcu sigorta himayesini taşımak, sigorta ettirenin bunun karşılığı (sinallagması) olan borcu prim ödeme borcudur. Böylece karşılıklı edimlerin değiş – tokuşundan söz edilir ve bu nitelik sigorta sözleşmesine tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme kimliği kazandırır. TTK m 1420/1, c 1 gereğince sigortacının riziko taşıma borcu (sigorta himayesi) kural olarak sigorta ettiren tarafından primin tamamının veya ilk primin ödenmesi ile işlerlik kazanır (maddi süre başlangıcı). Prim taksitlere bağlanmış ve ilk taksit (ilk prim) ifa edilip de sigortanın maddi süresi işlemeye başladıktan sonraki primlerin ödenmesinde temerrüt ihtimalinde TTK sigortacıya sözleşmeyi nasıl ve ne şekilde feshedebileceğine yönelik hükümler öngörmektedir (TTK m 1434/3). Yine hayat sigortalarının karakteristiği gereği kanun koyucu bir yıllık primleri tam ödenen hayat sigortası sözleşmeleri açısından prim ödemediği muaf sigorta kurumunu öngörüp düzenlemiştir (TTK m 1502). Keza hayat sigortalarında intihara yönelik ihtimaller TTK m 1503 hükmü ile düzenlenirken özellikle hangi koşullar altında sigortacının sigorta tazminatını ödemesi gerektiği kaleme alınmıştır.

Bir başka taraftan işira hakkı olarak bilinen sigorta ettirenin bu hakkı 6102 sayılı TTK m 1500 ile ayrılma hakkı ismiyle düzenlenmiş ve bu düzenlemeyle sigorta ettirenin hangi koşullarla bu hakkını kullanabileceği öngörülmüştür. Keza sigorta ettirenin sigortacıdan ödünç alabilmesine yönelik olarak ise TTK m 1501 hükmü sevk edilmiştir. Bu itibarla buradaki koşullar tahtında hayat sigortasında sigorta ettiren sigortacısından ödünç para isteyebilecektir.

Sigorta ettirenin ve sigortacının hayat sigortalarına ilişkin talepleri TTK m 1420 düzenlemesi çerçevesinde 2 ve 6 yıllık zamanaşımı sürelerine bağlı tutulmuştur. Kanaatimizce, ölüm ihtimaline karşı yapılan hayat sigorta sözleşmelerinde riziko bir suç sebebiyle oluşmuş olur ve TCK bu suç için TTK m 1420 ile düzenlenen zamanaşımı süresinden daha uzun bir zamanaşımı süresi öngörmüş olursa sigorta sözleşmesine ilişkin istemlerde de bu uzun zamanaşımı sürelerinin uygulama alanı bulması hukuk sistemi açısından isabetli olur.

Sigortacının prim alacağına yönelik olarak ise iki yıllık zamanaşımı süresi uygulanacaktır. Bu iki yıllık zamanaşımı süresi prim alacağının muacceliyet kazandığı

tarihinden itibaren işlemeye başlar. Sigortacının hayat sigorta sözleşmelerine ilişkin prim alacağının muacceliyet kazanacağı an ise, kendisinin sigorta poliçesini sigorta ettirene teslim ettiği an olarak belirlenmiştir (bkz TTK m 1421, 1431/1).

KAYNAKÇA

- Akyol Ş, *Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme* (İstanbul 2008)
- Arseven H, *Sigorta Hukuku: Ana Prensipler, Genel Hükümler* (2. bs, İstanbul 1991)
- Atabek R, *Sigorta Hukuku* (İstanbul 1950)
- Ayhan R, Çağlar H ve Özdamar M, *Sigorta Hukuku Ders Kitabı* (Ankara 2019)
- Bağcı Ö, ‘Sigorta Sözleşmelerinden Kaynaklanan Taleplerde Zamanaşımı’ (2016) [11] *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*
- Birds J, *Modern Insurance Law* (10th edn, London 2016)
- Bozer A, *Sigorta Hukuku: Genel Hükümler – Bazı Sigorta Türleri* (Ankara 2004)
- Bozkurt T, *Sigorta Hukuku* (9. bs, İstanbul 2016)
- Çeker M, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Sigorta Hukuku* (10. bs, Adana 2014)
- Eren F, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (C 1, İstanbul 1998)
- Eriş G, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigorta Hukuku* (Seçkin Yayınları, Ankara 2020)
- Güvel EA ve Güvel AO, *Sigortacılık* (5. bs, Ankara 2010)
- Hirsch E, *Deniz Ticareti ve Sigorta Hukuku* (Ankara 1945)
- Hodgin R, *Insurance Law: Text and Materials* (2nd edn, London 2002)
- Kaner İ, ‘Zarar Sigortalarında Sigorta Ettirenin Tehlike ile İlgili Görevleri’ (1991–1994) 54 [1–4] *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*
- Kayıhan Ş, ‘Hastalık ve Sağlık Sigortası’ (2020) 5 [2] *Regesta*
- Kayıhan Ş, ‘Sigorta Hukukunda Siber Riziko’ içinde *2020 Sonrasında Deniz Ticareti ve Sigorta Hukuku: Olası Sorunlar* (İstanbul Piri Reis Üniversitesi 2021)
- Kayıhan Ş, ‘Sigorta Sözleşmelerinde Sigortacının Sigorta Tazminatını İfasında Temerrüt ve Hukuki Sonuçları’ (2022) 7 [3] *Regesta*
- Kayıhan Ş, ‘Sigorta Sözleşmesinde Sigorta Ettirenin Prim Ödeme Borcunda Temerrüt ve Hukuki Sonuçları’ içinde *III. Ticaret Hukuku Kongresi* (İstanbul 2023)
- Kayıhan Ş, *Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu* (Ankara 2004)
- Kayıhan Ş ve Günergök Ö, ‘Kaza Sigortaları’ (2020) 5 [9] *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*
- Kayıhan Ş ve Günergök Ö, *Türk Özel Sigorta Hukuku* (7. bs, İstanbul 2024)
- Kender R, *Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku* (14. bs, İstanbul 2015)
- Kubilay H, *Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku* (İzmir 1999)
- Lowry J ve Rawlings P, *Insurance Law: Doctrines and Principles* (Oxford 1999)

- Memiş T, *Yangın Sigortasında Riziko* (Ankara 2001)
- Omağ MK, *Türk Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması Sorunu* (İstanbul 1985)
- Onursal E, *Ulusal ve Uluslararası Ticari Kurallar ve Uygulama* (İstanbul 2000)
- Reisoğlu S, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (14. bs, İstanbul 2000)
- Sayhan İ, *Sigorta Sözleşmelerinin Konusu* (Ankara 2001)
- Taşıyürek H, *Kasko Sigortası* (Ankara 2001)
- Tüzemen Atik E ve Yolal O, *Sigorta Sözleşmelerinde Prim Ödeme Borcunun Muacceliyeti* (Ankara 2020)
- Ulaş I, *Uygulamalı Can Sigortası Hukuku: Hayat ve Kişisel Kaza Sigortaları* (2. bs, Ankara 2002)
- Ünan S, *Hayat Sigortası Sözleşmeleri* (İstanbul 1998)
- Ünan S, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap* (C 1, İstanbul 2016)
- Ünan S, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap* (C 2, İstanbul 2016)
- Yazıcıoğlu E ve Şeker Öğüz Z, *Sigorta Hukuku* (3. bs, İstanbul 2020)